

териториални стратегии към 18 октомври 2021 в шестте
района за планиране и съответствието на целите и мерки
към нуждите на местните ромски общности от програма
ROMACT

Съдържание на доклада

Резюме.....	5
Списък с приетите и използвани съкращения	6
Въведение	7
Обща информация за интегрираните териториални стратегии.....	7
<i>Програма за развитие на регионите</i>	8
<i>Програма за иновации и конкурентоспособност в предприятията</i>	9
<i>Програма за образование</i>	9
<i>Програма за околна среда</i>	10
<i>Програма за развитие на човешките ресурси</i>	11
Теоретичен модел на анализа	14
Планирани мерки, насочени към ромските общности и кварталите с концентрация на бедност в България	15
Северозападен регион за планиране	15
<i>Образование</i>	17
<i>Здравеопазване</i>	19
<i>Социални услуги</i>	20
<i>Жилища и условия на живот</i>	21
<i>Околна среда и инфраструктура</i>	22
<i>Култура</i>	22
Северен централен регион за планиране	24
<i>Образование</i>	24
<i>Здравеопазване</i>	26
<i>Социални услуги</i>	26
<i>Пазар на труда</i>	26
<i>Жилища и условия на живот</i>	26
<i>Околна среда и инфраструктура</i>	27
<i>Култура</i>	27
Североизточен регион за планиране	27
<i>Образование</i>	28
<i>Здравеопазване</i>	29
<i>Социални услуги</i>	29

<i>Пазар на труда</i>	30
<i>Жилища и условия на живот</i>	31
<i>Околна среда и инфраструктура</i>	31
<i>Култура</i>	32
Югозападен регион за планиране	32
<i>Образование</i>	33
<i>Здравеопазване</i>	34
<i>Социални услуги</i>	34
<i>Пазар на труда</i>	35
<i>Жилища и условия на живот</i>	36
<i>Околна среда и инфраструктура</i>	36
<i>Култура</i>	36
Южен централен регион за планиране	36
<i>Социални услуги</i>	40
<i>Пазар на труда</i>	40
<i>Жилища и условия на живот</i>	40
<i>Околна среда и инфраструктура</i>	41
<i>Култура</i>	41
Югоизточен регион за планиране	42
<i>Образование</i>	42
<i>Здравеопазване</i>	43
<i>Социални услуги</i>	44
<i>Пазар на труда</i>	44
<i>Жилища и условия на живот</i>	44
<i>Околна среда и инфраструктура</i>	45
<i>Култура</i>	45
Оценката на нуждите на ромските общности	46
<i>Образование</i>	46
<i>Здравеопазване</i>	47
<i>Социални услуги</i>	48
<i>Пазар на труда</i>	49
<i>Жилища и условия на живот</i>	49
<i>Околна среда</i>	50

<i>Култура</i>	50
Заключение и препоръки	51
Използвана литература и административни документи	54

Резюме

Настоящият аналитичен доклад е разработен с цел да установи съответствието между текстовете на интегрираните териториални стратегии за развитие (ИТСП) на шестте региона за планиране от ниво 2 на България и идентифицираните приоритетни нужди на ромски общности от общини, включени в Програма РОМАКТ, която е съвместен проект на Европейската Комисия и Съвета на Европа, провеждан в България от 2013 година.

Докладът дава отговор на това до каква степен проблемите на ромските общности са идентифицирани в анализите на социално икономическото състояние във всеки регион и какви приоритети и мерки са планирани в ИТСП в сферата на образованието, здравеопазването, социални услуги, пазар на труда, жилищни условия и инфраструктура, околна среда и култура. В доклада е направен задълбочен преглед на приоритетите и целите на ИТСП от гледна точка на това, доколко тези приоритети и цели адресират проблемите на ромските общности в различните региони. Анализирани са и заложените в стратегиите мерки, които пряко или косвено са насочени към разрешаването на конкретни идентифицирани проблеми на уязвими и маргинализирани общности. От друга страна е направен преглед на Анализи и оценка на общностните нужди, изготвени от общинските администрации, участващи в програма РОМАКТ, с активния принос на местните ромски общности, които сами идентифицираха и приоритизираха проблемите на местните общности, които да бъдат адресирани. В последната част на доклада са направени изводи за това кои нужди на местните общности не са включени в ИТСП и са направени препоръки за допълване на мерките в ИТСП, така че те да станат адекватни на местните нужди и проблеми на хората, живеещи в уязвимо положение и във висок риск от бедност.

Направените изводи и препоръки в доклада са насочени към националните, регионални и местни власти и могат да подпомогнат процеса на доразработване и подобряване на ИТСП, а също така да дадат инструмент за застъпничество от страна на местните власти и представители на местните ромски общности за включване в аналитичните части на ИТСП на идентифицираните на местно ниво нужди и проблеми и съответно залагане на адекватни приоритети и мерки за тяхното посрещане и разрешаване. За общините от програма РОМАКТ, както и за всички общини, в които са изготвени анализи и са изведени приоритети на местните уязвими общности е важно тези приоритети да намерят място в ИТСП и съответно в ИТИ. Въпреки че ИТИ се предвижда да се прилагат преди всичко в 50 големи общини/от програма РОМАКТ само 12 общини са сред тези 50: Айтос, Ботевград, Велинград, Враца, Димитровград, Добрич, Петрич, Пещера, Самоков, Сливен, Търговище, и Шумен/, Интегрираният териториален подход дава възможност и на малките общини да се включат в концепциите за ИТИ чрез партньорства с допустимите големи градски общини.

Списък с приетите и използвани съкращения

ДБТ	Дирекция „Бюро по труда“
ДВ	Държавен вестник
ЕС	Европейски съюз
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ИТИ	Интегрирани териториални инвестиции
ИТСР	Интегрирана териториална стратегия за развитие
КАВ	Качество на атмосферния въздух
МСП	Малки и средни предприятия
ОЗД	Отдел закрила на детето
ОПЛ	Общо практикуващ лекар
ПОО	Професионално образование и обучение
ПРР	Програма за развитие на регионите
ПРЧР	Програма за развитие на човешките ресурси
РПИП	Регионални прединвестиционни проучвания
СЗР	Северозападен регион
ЮЗР	Югозападен регион
ЮЦР	Южен централен регион
СИР	Североизточен регион
СЦР	Северен централен регион
ЮИР	Югоизточен регион

Въведение

Обща информация за интегрираните териториални стратегии

Прилагането на интегрираните териториални инвестиции (ИТИ) като общ подход на европейската кохезионна политика е въведено за пръв път по отношение на плановия период 2014-2020 г. посредством Регламент (ЕС) № 1303/2013. Целта на ИТИ е да се повишат релевантността, кохерентността, ефикасността, ефективността, въздействието и устойчивостта на публичните интервенции на регионално ниво, като се подобряват диалога и взаимодействието между различните заинтересовани страни. Механизмът на интегрирания териториален подход разчита на партньорски взаимодействия между заинтересовани страни от различни сектори, които разработват и прилагат съвместно публични политики, съобразени с конкретните потребности на дефинирани територии (градски общини и агломерации), така че да се ускори тяхното икономическо развитие и да се подобряват социалните условия и околната среда. Анализираният по-долу интегриран териториален стратегия за развитие (ИТСР) на регионите за планиране от ниво 2¹ са разработени съгласно изискванията на Закона за регионалното развитие (ЗРР) и в съответствие с изискванията на регламента. Интегрираното териториално развитие има за цел да насърчи, както сътрудничеството между местните власти, представителите на бизнеса и гражданското общество, така и взаимовръзката между отделните административни звена и публични институции. Стремешът е да се постигне кохерентност на публичните политики, която е тясно съобразена с конкретните местни специфики. Философията на ИТИ стъпва върху разбирането, че *„жилищното строителство, транспортът, мобилността, заетостта, качеството на околната среда и множество социални елементи си взаимодействат, за да оказват влияние на икономическото развитие“*².

На практика, интегрираните териториални стратегии представляват средносрочни стратегически документи, които определят планирането на икономическото, териториалното и тематичното развитие на даден регион в рамките на новия програмен период 2021–2027 г. В тях се предвижда финансирането на концепции за ИТИ, насочени към територии с общи характеристики и/или потенциали за развитие, включващи най-подходящата комбинация от ресурси и мерки, които да бъдат използвани целенасочено за

¹ Съгласно чл.4, ал. 3 от ЗРР (Доп. - ДВ, бр. 21 от 2020 г., в сила от 13.03.2020 г.) Районите, образуващи ниво 2, са региони за планиране, които не представляват административно-териториални единици и са с териториален обхват, както следва: 1. Северозападен район, включващ областите Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен; 2. Северен централен район, включващ областите Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра; 3. Североизточен район, включващ областите Варна, Добрич, Търговище и Шумен; 4. Югоизточен район, включващ областите Бургас, Сливен, Стара Загора и Ямбол; 5. (доп. - ДВ, бр. 21 от 2020 г., в сила от 13.03.2020 г.) Югозападен район, включващ областите Благоевград, Кюстендил, Перник, София и София (Столична община); 6. Южен централен район, включващ областите Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково.

² Актуализирани общи указания... , стр. 7

осъществяване на конкретна цел или приоритет. Предвижда се всеки регион за планиране от ниво 2 да разполага с определен бюджет от европейските фондове за периода 2021-2027 г., който да бъде насочен за реализиране на ИТИ – така че да се намали конкуренцията, а да се насърчи сътрудничеството на местно ниво. Приоритетно ще се насърчават интервенции, допринасящи за засилване на функционалните връзки между отделните територии и населени места, като се запазва логиката на програмите, изпълнявани в предходния програмен период (2014-2020), както следва:

Програма за развитие на регионите

Градските общини на територията на Република България ще имат възможност да получат подкрепа по ПРР 2021 – 2027, като 10-те най-големи³ ще се финансират в рамките на Приоритет 1 (градско развитие), а останалите 40 – по Приоритет 2, насочен именно към изпълнението на интегрирания териториален подход. Условието за допустимост на мерките за финансиране са:

1. **Видовете дейности**, които ще се подкрепят, трябва да бъдат предварително идентифицирани в интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите от ниво 2 (с изрично посочен подход „отдолу-нагоре“);

2. **Мерките**, свързани със секторите пътна инфраструктура, образование, здравеопазване, социална политика и култура трябва да се основават на предварително картиране на нуждите на национално и регионално ниво, изготвено от държавните институции и агенции, отговорни за тези политики, и надлежно отразени и включени в интегрираните териториални стратегии за развитие от регионите от ниво 2 (изрично посочен подход „отгоре-надолу“). Към Октомври 2020 са определени за допустими мерки в следните приоритетни области:

- Здравна и социална инфраструктура, включително детски ясли.
- Образователна инфраструктура за предучилищно, училищно и висше образование, включително детски градини и професионално обучение
- Спортна инфраструктура
- Жилищно настаняване, включително обновяване на квартали/специфични територии от градовете с неблагоприятни социално-икономически характеристики;
- Енергийна ефективност и кръгова икономика,

³ Документацията изрично посочва следните общини: Столична община, Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Плевен, Стара Загора, Видин, Велико Търново и Благоевград. В това отношение дефиницията „най-големи“ в програмната документация – отнесена към населението е некоректна, защото Пазарджик и Сливен са значително по-големи от Видин. В рамките на Северозападния регион на планиране, Враца също е по-голяма община от Видин. Ако се гледа само населението на общинските центрове, то населението на Сливен, Добрич, Шумен, Перник и Хасково е значително по-голямо от това във Видин, Велико Търново и Благоевград.

- Устойчива градска мобилност
- Пътна инфраструктура, функционални връзки и пътна безопасност
- Качествена и безопасна среда, включително зелена инфраструктура
- Мерки за насърчаване на икономическата активност
- Туризъм
- Културна инфраструктура и културно-историческо наследство

Програма за иновации и конкурентоспособност в предприятията

В рамките на ИТИ за подкрепа на предприятията в границите на индустриалните паркове ще бъде подкрепени следните специални цели:

- Засилване на растежа и конкурентоспособността на МСП, включително чрез производствени инвестиции
- Засилване на капацитета за научни изследвания и иновации и на въвеждането на модерни технологии
- Насърчаване на мерките за енергийна ефективност и намаляване на емисиите парникови газове
- Насърчаване на прехода към кръгова икономика
- Насърчаване на промишлена симбиоза между предприятията
- Развитие на екологосъобразни модели на производство, дейности с нулеви емисии и ресурснезависими такива
- Развитие на местната икономика съобразно местните нужди и потенциал.

Програма за образование

В рамките на Приоритет 1 „Приобщаващо образование и образователна интеграция“ и на Приоритет 3 „Връзка на образованието с пазара на труда“, програмата се планира следните групи дейности да бъдат реализирани на териториално ниво, чрез изпълнение на инструмента ИТИ:

- Ограмотяване на възрастни
 - Реинтегриране в образователната система на лица, навършили 16 години
 - Провеждане на курсове за ограмотяване на възрастни
 - Популяризиране на необходимостта от повишаване и насърчаване на грамотността
 - Включване във форми за образование и обучение на тези, които не са завършили средно образование
 - Валидиране на резултати от неформалното обучение и информалното учене
 - Подпомагане прехода от образование към реализация на пазара на труда
- Комплексни програми на общинско ниво за десегрегация на училищата

- Подготовка на практически ръководства, информационни кампании и обучителни семинари
- Насърчаване на десегрегацията на училищата
- Преодоляване на негативни обществени нагласи
- Мобилност на учители
- Адаптирани учебни материали и помагала за ученици, чийто майчин език е различен от българския
- Развитие на дуалната система на обучение
 - Допълнителна професионална подготовка
 - Информационни кампании и споделяне на опит
 - Създаване на мрежи
 - Разработване на рамка и методология и провеждане на обучения
 - Обучения на преподаватели и наставници
 - Подготовка на учебно съдържание адекватно на нуждите на бизнеса
 - Доставка на специализирано оборудване
 - Кариерно ориентиране и пробно стажуване

Програма за околна среда

В рамките на програмата за околна среда е допустима подкрепа по приоритети „Води“, „Отпадъци“ и „Биологично разнообразие“ за ИТИ:

- Изграждане на индустриални зони/паркове в случаите, в които необходимата ВиК инфраструктура е идентифицирана в разработено РПИП за обособената територия
- Подготовка за повторна употреба и поправка на отпадъци – изграждане на центрове за повторна употреба.
- Осигуряване на площадка от общината за разделно събиране на отпадъци и за изграждане на центрoвете
- Разчистване на остатъци от изоставена антропогенна инфраструктура, предизвикваща фрагментация
- Изграждане на връзка с морето
- Възстановяване естествения воден режим на влажните зони и поддържане на подходящ воден режим за възстановяване на бивши гнездовища на вида
- Частично възстановяване на пресушени в миналото естествени водоеми
- Управление на тръстикoвите масиви
- Премахване на инвазивни чужди видове
- Действия за ограничаване на паша и за поставяне на електропастири
- Реинтродукция на видове в потенциални местообитания
- Възстановяване на нарушени терени
- Закупуване на земи
- Обезопасяване на електропроводи

- Възстановяване на съществуващи/потенциални местообитания влажни зони, меандри по поречието на Дунав и на дунавски притоци
- Изграждане на защитни съоръжения от наводнения (напр. диги, преливници)
- Обособяване и възстановяване на зелени зони (разливи и влажни зони)
- Превенция и защита от процеси на свличане на земна маса на територията на общината, напр. мерки за общински пътища.
- Зелени мерки в градска среда, вкл. изграждане на „зелени пояси/зони“ на територията на общини с нарушено КАВ

Програма за развитие на човешките ресурси

В рамките на Програмата за развитие на човешките ресурси 2021-2027 ще бъдат подкрепени мерки, които са насочени към преодоляване на предизвикателствата в сферите на пазара на труда и социалното включване на регионално ниво:

- Подобряване на достъпа до трудова заетост на всички лица, търсещи работа, и по-специално на младите хора и дългосрочно безработните, както и на неактивните лица, като се поощрява самостоятелната заетост и социалната икономика
 - Активиране, мотивиране и включване в заетост на неактивни и безработни лица, в т.ч. продължително безработните
 - Подобряване конкурентоспособността на уязвимите групи на пазара на труда чрез повишаване на уменията, компетенциите и професионалната квалификация с отчитане на регионалните възможности на пазара на труда и икономиката
 - Целенасочена подкрепа за осигуряване на заетост за младежите, вкл. чрез трудово консултиране, кариерно ориентиране, стажове, обучение на работното място
 - Подкрепа за развитие на предприятията от социалната икономика с цел създаване на условия за устойчива заетост на силно уязвими групи и изпълнение на социалнозначими дейности.
- Насърчаване на участие на жените на пазара на труда, по-добър баланс м/у професионалния и личния живот, включително достъп до грижи за деца
 - Подкрепа за използването на гъвкави форми на работа и иновативни форми на организация на труда, осигуряване на по-добър баланс между професионалния и личния живот, включително достъп до грижи за деца и до услуги за други зависими членове на семейството
 - Адаптиране на работната среда за справяне с рисковете за здравето.
 - Адаптиране на предприятията и работещите към промените на икономическата среда, вкл. реакции при криза;
 - Практики, насърчаващи професионалната и географската мобилност на лица, полагащи грижи за зависими членове на техните семейства.

- Насърчаване на ученето през целия живот, по-специално гъвкавите възможности за повишаване на квалификацията и за преквалификация
 - Активно приобщаване с цел подобряване на пригодността за заетост на уязвимите групи
 - Интегрирана подкрепа (посредничество за заетост, квалификация, преквалификация, дейности за достъп до социални услуги, образование и здравеопазване) с цел подобряване на пригодността за заетост на уязвими групи и техните семейства
 - Специализирани подкрепящи мерки на работните места за хората с увреждания
- Насърчаване на социално-икономическата интеграция на граждани на трети държави и на маргинализирани общности, като например ромите
 - Целенасочени мерки за младежка заетост - наемане на първа работа, стажуване, чиракуване, субсидирана заетост, обучение по време на работа, развитие на умения, менторство, придобиване на професионална квалификация.
 - Включване в заетост на безработни и неактивни лица, вкл. субсидирана заетост, с цел устойчива интеграция на пазара на труда
 - Предоставяне на обучения, включително обучение чрез работа, чиракуване, обучения за придобиване на функционална грамотност, професионални умения, ключови компетентности
 - Предоставяне на трудово консултиране и професионално ориентиране
 - Идентифициране, активиране, оценка на способностите и стимулиране на неактивни лица за включване на пазара на труда, регистрация в ДБТ
 - Обучения за придобиване на базови умения по различни професии, които не са обвързани с придобиване на квалификация, с цел включване на пазара на труда на лица с начално или без образование и с ниска грамотност
 - Подкрепа на самотните и многодетни родители и улесняване достъпа им до услуги, вкл. и до пазара на труда и кариерното им развитие
 - Предоставяне на услуги за семейства с деца, вкл. с увреждания, чрез интегрирани услуги като семейно консултиране, семейното планиране и отговорно родителство, услуги за ранно детско развитие, формиране на родителски умения; превенция на изоставянето на деца и други
 - Предоставяне на подкрепа с цел подобряване достъпа до здравни услуги и здравна профилактика, в т.ч. информираност за здравното обслужване на гражданите и достъпа до здравни грижи, вкл. чрез дигитализация
 - Мерки за повишаване на здравната култура по отношение на репродуктивно здраве на жените, превенция на болести при децата и социално-значими болести при възрастните, необходимостта от профилактика на здравето
 - Достъп до социални услуги в общността и в домашна среда за хора с увреждания, възрастни хора в невъзможност за самообслужване и др.

- Развитие на социални умения и граждански компетенции
- Прилагане на мерки за борба с дискриминацията, създаване на толерантна и благоприятна обществена среда за равнопоставеност, социално включване и възможности за участие на маргинализираните общности – напр. мерки за преодоляване на стереотипи, ограничаване на езика на омразата, преодоляване на дискриминационни практики, насърчаване на мулти-културните дейности и на положителните примери и ролеви модели с постижения в работата, образованието, общественото положение и др., мерки за преодоляване на ограничителните патриархални стереотипи
- Разработване на мерки за преодоляване на предразсъдъците и дискриминацията при жилищното настаняване на маргинализираните общности.
- Подобряване на равния и навременен достъп до качествени, устойчиви и достъпни услуги; модернизиране на системите за социална закрила, включително насърчаване на достъпа до социална закрила; подобряване на достъпността, ефективността и устойчивостта на системите за здравеопазване и на услугите за полагане на дългосрочни грижи
 - Социални и интегрирани социално-здравни услуги в общността или в домашна среда за деца, хора с увреждания, възрастни хора и хора в невъзможност за самообслужване
 - Мерки, осигуряващи интегрирана подкрепа в полагането на грижите в ранна детска възраст на родителите на деца с увреждания
 - Подкрепа за семействата и лицата, които полагат грижа в домашна среда за пълнолетни лица с увреждания в невъзможност за самообслужване
 - Мерки за предоставяне на услуги за лица, пострадали от насилие, вкл. превенция. Мерките от ПРЧР за дългосрочната грижа за възрастни хора не са част от подкрепата по подхода ИТИ.

Теоретичен модел на анализа

Целта на настоящия преглед е да установи, до каква степен има кохезия между ИТСП и идентифицираните нужди от местните ромски общности в общините по програма РОМАКТ. При изпълнение на задачата е взета предвид НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА РАВЕНСТВО, ПРИОБЩАВАНЕ И УЧАСТИЕ НА РОМИТЕ (2021 - 2030), НАЦИОНАЛЕН ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА ПЕРИОДА 2022-2023 г. за изпълнение на Националната стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите 2021-2030 г., както и общинските планове за действие. С цел подобрена съпоставимост между различните документи, екипът на РОМАКТ в България изготвя собствен инструмент за идентификация на нуждите отдолу – нагоре. По този начин мерките в ИТСП спрямо нуждите на местните общности са разгледани в седем приоритетни области: Образование, Пазар на труда, Здравеопазване, Социални услуги, Инфраструктура, Околна среда и Култура. Основният изследователски въпрос е доколко проблемите на местните ромски общности са отразени в аналитичната част на ИТСП и съответно заложи ли са нуждите, произтичащи от тези проблеми, в приоритетите на ИТСП. При анализа на ИТСП са взети предвид последните към момента редакции (10.2021), но се отчетени и някои разлики спрямо първите варианти (03.2020).

ИТИ са ограничени в своя обхват и решенията за реализиране на инвестиционни намерения следва да се вземат основно от 40-те общини, определени по приоритетна ос 2 (виж: таблица 1). Въпреки това, логиката на формиране на агломерации и партньорства не изключва градските общини да влизат в партньорства със останалите 216 селски общини и тази възможност също е взета предвид при изготвянето на анализа.

Таблица 1. Разпределение на градските общини по региони и приоритетни оси

Регион	Северозападен	Северен централен	Североизточен
Приоритетна ос 1	Видин, Плевен	Велико Търново, Русе	Варна
Приоритетна ос 2	Враца, Ловеч, Лом, Монтана, Троян	Габрово, Горна Оряховица, Севлиево, Разград, Свищов, Силистра,	Добрич, Търговище, Шумен
Регион	Югозападен	Южен централен	Югоизточен
Приоритетна ос 1	Благоевград, Столична	Пловдив	Бургас, Стара Загора
Приоритетна ос 2	Ботевград, Гоце Делчев, Дупница, Кюстендил, Перник, Петрич, Самоков, Сандански	Асеновград, Велинград, Димитровград, Карлово, Кърджали, Пазарджик, Панагюрище, Пещера, Свиленград, Смолян, Харманли, Хасково	Айтос, Казанлък, Карнобат, Нова Загора, Сливен, Ямбол

Планирани мерки, насочени към ромските общности и кварталите с концентрация на бедност в България

Северозападен регион за планиране

Северозападният район за планиране обхваща административните области Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен, като в състава му са включени 51 общини. Съгласно наличните данни от ГРАО, към 15 август 2022 г., населението на региона включва 848 188 души по постоянен адрес или 796 233 по настоящ адрес. Общините, броят на селищата и двете категории население по отношение на възможното включване в ИТИ са представени на таблица 2.

Таблица 2. Градски общини в Северозападния регион

Община	Брой селища	Население	
		Постоянен адрес	Настоящ адрес
ВИДИН	34	67849	58988
ВРАЦА	23	80013	70899
ЛОВЕЧ	35	50264	45078
ЛОМ	10	28754	26617
МОНТАНА	24	55424	49766
ПЛЕВЕН	25	143230	127793
ТРОЯН	22	31110	30088

Фигура 1. Карта на основните териториални елемементи в Северозападния регион за планиране, съгласно ИТСП

Източник: Приложение: Схеми

Образование

Образованието в ИТСП за региона е адресирано посредством СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1. РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ и подцел 2.1.1. НАСЪРЧАВАНЕ НА РАВНИЯ ДОСТЪП ДО И ЗАВЪРШВАНЕТО НА КАЧЕСТВЕНО И ПРИОБЩАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ⁴. По отношение на образованието, в Северозападния регион има планирани множество мерки, които имат за цел да преодолеят образователните неравенства на социално уязвимите групи. Етническото определение „роми“ не присъства изрично в този раздел на стратегическата документация, но косвено част от предвидените оперативни цели биха подпомогнали интеграцията на ромските общности в региона⁵. Релевантни в този случай са следните мерки:

- Подобряване на функционирането на Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст като местна и регионална политика;
- Прилагане на политики за обхващане и включване на децата и учениците в системата на предучилищното и училищното образование и за намаляването на дела на преждевременно напусналите училище. Специални усилия трябва да бъдат положени за тези групи, които са изправени пред затруднения в обучението и/или са в подчертано неравностойно положение
- Осигуряване на достъп до образование за лицата от населени места без функциониращи училища (по линия на ученическите пътувания, чрез интернет обучение и др.), дигитална трансформация на училищното образование, в т.ч. професионалното образование и обучение,
- Реализиране на проекти за организиране на групови и класни посещения в близките села с цел изучаване на традициите чрез разнообразни дейности и занимания на територията на местните изоставени училища, като отглежданена домашни продукти и животни, традиционни занаяти и други, които да бъдат ръководени от възрастни жители на селата;
- Създаване на условия за достъп до образование чрез преодоляване на демографски, социални и културни бариери
- Реализиране на комплексни програми на териториално и общинско ниво за десегрегация на училищата, превенция на вторичната сегрегация и против дискриминацията

Трябва да се обърне внимание обаче, че множество от употребените в текста термини всъщност са с неясно съдържание и бъдещото приложение на стратегиите изискват

⁴ В по ранната редакция от март 2020, тази под цел е формулирана като: ОСИГУРЯВАНЕ НА РАВЕН ДОСТЪП ДО ОБРАЗОВАНИЕ И ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА РИСКОВЕТЕ ЗА СОЦИАЛНО ИЗКЛЮЧВАНЕ

⁵ В този регион, част от обособените ромски общности включва и т.нар. цуцумани – група, говореща български език, със силно изразена българска идентичност и често живееща извън сегрегираниите квартали. Същевременно бива разграничавана и етикетизирана от околното население като „роми“

изрично допълнително включване на пояснителни бележки. Някои примери (неизчерпателен списък) са следните понятия:

- **Подчертано неравностойно положение** – може да включва деца със физически или ментални затруднения; деца от домакинства с дълбока бедност (и съответно дефиниция на това състояние); деца от дисфункционални семейства или с родители, заминали в чужбина; деца с майчин език, различен от българския, които не е редно да бъдат третирани като билингви в началния етап от образованието и др. Необходимо е да се изготви съответна класификация и категоризация на рисковете, за да се осигури еднозначно разбиране на стратегията от местните експерти
- **Преодоляване на демографски бариери** – понятие напълно изпразнено от съдържание по отношение на образованието. В демографията като специфични *психологически* бариери се приемат напускането на бъщиния дом, преходът от учене към първа работа, решенията за първо дете, брак, съжителство и т.н. събития от индивидуалния житейски цикъл.
- **Преодоляване на социални бариери** – понятие с множество разнопосочни значения. От една страна то може да адресира социалната мобилност и възможността на децата от по-бедните социални прослойки да учат в по-престижни училища, както и деца на родители от нискообразованите социални групи да направят образователен „скок“ и да получат значително по-високо образование от своите родители. От друга страна може да означава преодоляване на социални стереотипи и предразсъдъци, които водят до дискриминация и сегрегация. И двете измерения биха били полезни, но е необходима ясна дефиниция с цел ефективно операционализиране на дейностите.
- **Преодоляване на културни бариери** – понятие с неясно съдържание, доколкото в социалната теория са известни над 600 дефиниции на думата култура. В този случай трябва да се поясни дали става дума за преодоляване на етно-религиозни бариери (т.е. феномен на етническата култура), чрез мултукултурно учебно съдържание и равнопоставено присъствие на религиите и етно-културните феномени; дали става дума за преодоляване на традиционни фолклоризирани педагогически практики и замяната им с прогресивно учебно съдържание и съвременен подход; или става дума за засилване на комуникацията между учителите и учениците и равнозначното интерпретиране на „високата“ и „популярната“ култура в училищната среда.

Здравеопазване

Здравеопазването е адресирано посредством СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2. ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ЗДРАВНО ОБСЛУЖВАНЕ, СОЦИАЛНИ УСЛУГИ, КУЛТУРА И СПОРТ и подцел ЦЕЛ 2.2.1. ПОДОБРЯВАНЕ НА ЗДРАВНАТА ИНФРАСТРУКТУРА И СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ

По отношение на здравеопазването, в Северозападния регион има планирани множество мерки, които са изброени под категорията „качествено здравно обслужване“, но по същество представляват укрепване и реконструиране на обща техническа инфраструктура. Вариантът на ИТСП от октомври 2021 е изключително орязан като обосновка (всъщност такава липсва) и са останали само мерките. Мерките обаче са идентични с тези от март 2020, където обосновката е следната: *„За подобряване на здравното обслужване е много важно изграждане и реконструкция на транспортната инфраструктура,...*“ [...] *„Предвижда се изграждане на регионален център за хуманитарна помощ и логистика – летище с. Габровница“*. Подобни решения следва да се в раздел „Свързаност и достъпност“. Етническото определение „роми“ не присъства изрично в този раздел на стратегическата документация, не са адресирани и зоните с концентрация на бедност – като специфични територии с намален достъп до здравни услуги. Въпреки това, като относително релевантни в този случай могат да бъдат посочени следните цели:

- Териториално фокусиране на интервенциите, което да подобри достъпа на населението до първична, специализирана и болнична помощ
- Подобряване на материално-техническата база на държавните болници в областните градове, както и повишаване на осигуреността им с медицинска апаратура и медицински специалисти
- Създаване на мобилни екипи към областните лечебни заведения за осигуряване на медицинска помощ в отдалечени и труднодостъпни места
- Изграждане и оборудване на хеликоптерна площадка и осигуряване на връзка с болнично заведение
- Инвестиране в специализирани болници и отделения, в които се извършват дейности за долекуване, продължително лечение и рехабилитация, и в хосписи за пациенти, които имат нужда от продължителен болничен престой и не могат да се обслужват сами в домашна обстановка

Важно е да се подчертае, че дефинираните по този начин цели явно благоприятстват областните градове за сметка на Лом и Троян, например, което в един по-продължителен период може да доведе до ускоряване на депопулацията в по-малките населени места, вместо да доведе до балансирано развитие на региона.

Социални услуги

Философията на включените в ИТСП социални услуги изхожда от Закона за социалните услуги (в сила от 01.07.2020) и въведеното с него профилиране на социалните услуги. Поради демографската характеристика на региона и силното застаяване на населението в него, основните предвидени мерки са свързани с грижи за хората в третата възраст. Вероятно по тази причина и социалните услуги са включени към целите, свързани със здравеопазването и по-конкретно подцел 2.2.1. ПОДОБРЯВАНЕ НА ЗДРАВНАТА ИНФРАСТРУКТУРА И СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ. Предвидени са следните мерки:

- Създаване на социални услуги, насочени към възрастни и болни хора (хосписи)
- Създаване на нови социални услуги за резидентна грижа за възрастни
- Създаване на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа за лица с увреждания
- Създаване на съпътстващи специализирани и консултативни социални услуги за лица с увреждания
- Създаване на други видове социални услуги (за спешно настаняване, ранна интервенция, консултативни за деца и семейства и т.н.)
- Подобряване на средата в съществуващи социални услуги/реформиране на съществуващи социални обекти.

Пазар на труда

Пазарът на труда в ИТСП за региона също е адресиран посредством СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1. РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ. Свързаната с него подцел е ЦЕЛ 2.1.2. ПРИДОБИВАНЕ НА УМЕНИЯ В СЪОТВЕТСТВИЕ С ПАЗАРА НА ТРУДА. В този случай етническото определение „роми“ изрично се появява в мярката: „Програми за ограмотяване на възрастни, основно сред ромското население и други уязвими групи“. Останалата част от мерките в региона са по-скоро фокусирани през призмата на интересите на местния бизнес:

- Въвеждане на програми за ранно професионално ориентиране. Разработване на стандарти и учебни програми за придобиване професионална квалификация съвместно с бизнеса
- Разширяване на регионалния обхват на дуалното обучение и увеличаване на възможностите за осъществяването му по различни професии, което да е съобразено с потребностите на бизнеса на регионално и местно ниво
- Оптимизиране на мрежата от професионалните и специализираните училища с цел повишаване на тяхната атрактивност в съответствие с нуждите на пазара на труда
- Предлагане на обучение по професии и специалности с приоритетно значение за регионалния пазар на труда

- Гъвкави модулни учебни планове и програми по професии, отчитащи реалните нужди на пазара на труда, и на механизъм за гъвкава адаптация, включително задочна, вечерна и дистанционна форма на обучение съвместно с работодателите

Това, разбира се, често пъти може да се счита за правилен стратегически подход в индустриално развити региони. В региони като Северозападна България, които изостават в икономическото си развитие спрямо останалата част от страната обаче, това крие предпоставка за „закрепостяване“ на младежите към местния бизнес и свиването на възможностите за личностно развитие и кариера, което допълнително може да ускори депопулацията и съответно свиването на човешкия капитал и възможността за икономически растеж.

Предвидените дейности във връзка с пазара на труда са релевантни на мерките:

- Подкрепа на ПОО на регионално ниво;
- Развитие на дуалната система на обучение;
- Ограмотяване на възрастни;
- Валидиране на знания, умения и компетентности.

Жилища и условия на живот

Цялата ИТСП е свързана с изграждане или реновиране на инфраструктурни обекти, като е съобразена с Националната концепция за пространствено развитие 2013-2025 г. Няма изричен фокус върху ромските квартали (което в този случай е положителен факт, доколкото бедността и лошата инфраструктура касаят жизненото равнище на всички граждани). Същевременно обаче проблемните условия на живот са адресирани между другото, без ясно разписани мерки и без изрична конкретика къде и как ще бъдат насочени съответните инвестиции:

- Предвиждат се и мерки за повишаване на сигурността в градските обществени пространства, обновяване на квартали/специфични територии от градовете с неблагоприятни социално-икономически характеристики, създаване на достъпна архитектурна среда
- Предвиждат се и подкрепа за осигуряването на модерни и достъпни общински жилища за настаняване на уязвими групи от населението и други групи в неравностойно положение

Подобно на раздела „Образование“, обаче, и тези мерки изискват разписването на по-ясни дефиниции на понятията, например

- „неблагоприятни социално-икономически характеристики“, както е формулирано в изречението не става ясно дали се отнася за „градовете“ или за „специфични територии“

- Не е ясно и какво означава „специфични територии“ – зони извън регулация с неформално жилищно строителство или друго
- Не е ясно и какво включва понятието „уязвими групи от населението“ (доколкото има много индикатори за социална, икономическа, психологическа и т.н. уязвимост)
- Не е ясно какво включва понятието „други групи в неравностойно положение“ (след като не е ясен горният термин) – дали става дума за лица с физически и ментални затруднения по рождение, дали става дума за лица с ограничена подвижност, поради заболяване или напредване на възрастта, или става дума за лица в риск от дълбока бедност, например

Околна среда и инфраструктура

Околната среда също заема основна част от ИТСП. Тя е изрично адресирана чрез СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.2. УСТОЙЧИВА ОКОЛНА СРЕДА и съответно през подцелите: 3.2.1. ИЗГРАЖДАНЕ И ПОДДЪРЖАНЕ НА ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА; 3.2.2. ЕНЕРГИЙНА ИНФРАСТРУКТУРА И ЕФЕКТИВНОСТ; както и 3.2.3. ОПАЗВАНЕ И ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ПРИРОДНОТО НАСЛЕДСТВО, БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ, НАСЪРЧАВАНЕ НА ЕКОСИСТЕМНИТЕ УСЛУГИ И „ЗЕЛЕНАТА“ ИНФРАСТРУКТУРА.

Никъде не са адресирани изрично зоните с концентрация на бедност или ромските общности, т.е. цел 3.2.1. би позволила подобряването на условията в тези квартали, но няма вменен ангажимент на бенефициентите, нито са идентифицирани такива нужди в аналитичната част.

Култура

Темата за „Културата“ присъства в изключително голяма степен в анализа на ИТСП, където е мислена като икономическа предпоставка за туризъм в региона. В този контекст културата е разглеждана основно като „недвижимо културно наследство“, а акцентът е поставен върху паметниците, включени в списъка на ЮНЕСКО. Фокусът е върху пещерата „Магурата“⁶ и Белоградчишките скали, археологическите останки от римските градове и крепости, Баба Вида, саксонското рударство, еврейското наследство, Чипровските килими и др.

Няма мерки свързани с културата на етническите малцинства (освен евреите) или религиозните малцинства (освен католиците, т.е. павликяните, мислени като връзка със саксонското наследство). Наред с православните църкви и манастири, присъстват единствено Ески джамия във Враца и синагогата във Видин (но и двете фактически не функционират като религиозен храм, като втората е в руини към момента). Джамии в

⁶ Но не пещерата „Леденика“, която не се споменава никъде в документа

Монтана, Долни Цибър и Арчар, както и тюрбето на Саляхаддин баба във Видин отсъстват в анализите и мерките, свързани с туризма и културното наследство.

В документа, културата е свързана сподцел 2.2.2. ПОДКРЕПА ЗА КУЛТУРНИ ИНСТИТУЦИИ И ДЕЙНОСТИ, ДОСТЪП ДО КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО, а предвидените мерка са:

- Поддържане и обогатяване на културната инфраструктура и оборудване за културни организации и сгради
- Опазване, развитие и популяризиране на културното наследство и културните услуги

Северен централен регион за планиране

Северен централен регион за планиране обхваща пет области/Русе, Велико Търново, Габрово, Разград и Силистра/, 36 общини и общо 989 населени места/ 39 града/. Към 31 декември 2018 г. населението на Североизточния регион е 784 168 души, което представлява 11,2 % от населението на България.

Фигура 2. Карта на основните териториални елементи в Северен централен регион за планиране, съгласно ИТСП

Източник: Приложение: Схеми

Образование

Проблемите в образованието в ИТСР на СЦР са адресирани в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2: РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИЯ ПОТЕНЦИАЛ И ПОСТИГАНЕ НА СОЦИАЛЕН РАСТЕЖ СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1.ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО ОБРАЗОВАНИЕ И ПОВИШАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО

От ключови мерки, определени в СЦР като релевантни на идентифицираните нужди и проблеми на ромските общности от общинските планове за приобщаване, Равенство и участие на ромите могат да се определят:

- осигуряването на равен достъп до качествено образование на всички нива на задължителното образование (предучилищно, основно и средно), със засилен акцент върху развитието в ранна детска възраст;
- реализиране на интегрираните политики за осигуряване правото на всяко дете на качествено образование и за превенция на отпадането от училище, с фокус върху децата и учениците от уязвимите групи, както и на политики и мерки, насочени към нарастване на дела на завършилите средно образование и насърчаване на участието на младите хора във формално и неформално образование и обучение;
- повишаването приложимостта на училищното образование за постигане на професионална реализация чрез разширяването на географския обхват на дуалното и професионалното образование и обучение и увеличаване на възможностите за осъществяването му по различни професии, съобразени с потребностите на бизнеса на регионално и местно ниво;
- програми за ограмотяване, основно сред ромското население и други уязвими групи, за придобиване на по-висока степен на образование, реализирани главно от училищата;
- подпомагане на общините за реализиране на дейности за образователна десегрегация;
- разработване на програми за привличане и задържане на децата в училище съобразно специфичните местни условия по модела на Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст;
- реинтегриране в образователната система на младежи до 18 години, отпаднали от училище;
- осигуряване на достъп до формите на учене през целия живот;

Здравеопазване

Здравеопазването е адресирано в стратегията на Стр 143 посредством СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2.ИНВЕСТИРАНЕ В ЗДРАВНА И СОЦИАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА, КУЛТУРА И СПОРТ

Липсват мерки, които да адресират конкретни нужди на ромската общност. Визират се по скоро хора с физически и ментални проблеми, както и живеещи в отдалечени населени места. Естествено , че роми също могат да се възползват от мерките, но това зависи и от волята и желанието на местните власти да ги включват в конкретни дейности по проекти и в рамките на общинските бюджети. Една такава мярка е:

-Предоставяне на услуги в домашна среда, в специализирана среда, услуги, които се предоставят мобилно, включително изграждане на необходимата инфраструктура и доставка на оборудване.

Социални услуги

Социалните услуги са адресирани в ЦЕЛ 2.2.2: ПРЕДОСТАВЯНЕ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА РИСКОВЕТЕ ОТ СОЦИАЛНО ИЗКЛЮЧВАНЕ

Като цяло липсват конкретни мерки, които да адресират ромската общност и доколкото ги има те са по-скоро в сферата на заетостта.

– разработване на мерки за активно приобщаване за подобряване на пригодността за заетост на уязвимите групи чрез интегрирани мерки и взаимодействие в сферата на образованието, здравеопазването, заетостта и социалните услуги;

Пазар на труда

Въпроси, свързани с пазара на труда са разписани в ЦЕЛ 2.2.2: ПРЕДОСТАВЯНЕ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА РИСКОВЕТЕ ОТ СОЦИАЛНО ИЗКЛЮЧВАНЕ

Мерки, които могат да се отнесат към адресиране на проблемите за включване на ромите в пазара на труда са свързани преди всичко с повишаване на образователния и социален статус:

– разработване на мерки за активно приобщаване за подобряване на пригодността за заетост на уязвимите групи чрез интегрирани мерки и взаимодействие в сферата на образованието, здравеопазването, заетостта и социалните услуги;

Жилища и условия на живот

Този въпрос е основен за стратегията и е свързан с подобряване на инфраструктурата и жилищните територии като цяло. Адресирането на проблемите на ромската общност може да се свърже с ЦЕЛ 2.2.2: ПРЕДОСТАВЯНЕ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА РИСКОВЕТЕ ОТ СОЦИАЛНО ИЗКЛЮЧВАНЕ

Предвидените мерки, без да са насочени изрично към ромската общност, могат да спомогнат за разрешаване на част от проблемите им. Мерки:

- подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение чрез строителство, реконструкция, ремонт и разширение на социални жилища, в които да бъдат настанени представители на целевата група;
- осигуряване на достъпна среда – физическа, институционална и информационна и достъпен транспорт.

Околна среда и инфраструктура

Темата се разглежда в СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.2.ИНТЕГРИРАНО И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И УКРЕПВАНЕ НА ПОЛИЦЕНТРИЧНАТА МРЕЖА ОТ СЕЛИЩА. ВЪТРЕШНОРЕГИОНАЛНО И ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО ЦЕЛ 3.2.1: ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ГРАДОВЕТЕ ОТ ВТОРО И ТРЕТО НИВО И ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ТЯХНАТА СРЕДА И АГЛОМЕРИРАЩИ ФУНКЦИИ

Въпросът за подобряване на качеството на средата в градовете второ и трето ниво е основен за стратегията в контекста на развитието на полицентрична мрежа на селищата. Липсва обаче идентификация на зоните в тези градове, в които има концентрация на бедност и силна маргинализация. Мерките са общи и биха могли да се отнасят към тези зони:

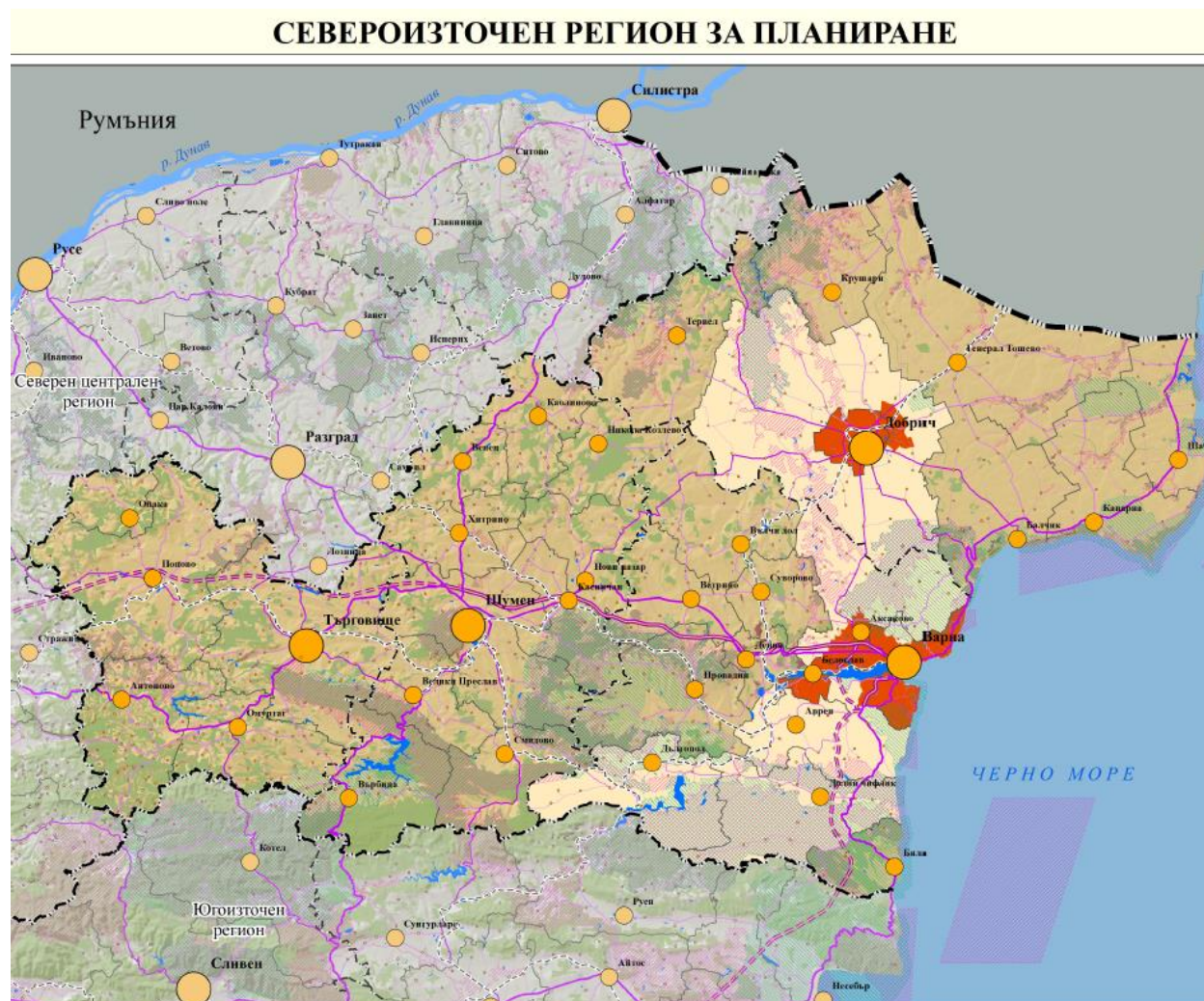
- Стимулиране на изграждане на зелена градска инфраструктура като обществени зони за отдих и зелени площи, включително физически елементи на градската среда и зелена инфраструктура за сгради,
- обновяване на квартали/специфични територии от градовете с неблагоприятни социално-икономически характеристики, мерки за повишаване на сигурността в градските обществени пространства,
- подкрепа за осигуряването на модерни и достъпни общински жилища за настаняване на групите в неравностойно положение, мерки за енергийна ефективност и др

Култура

В стратегията липсват конкретни мерки за развитието на културата на ромската общност. Мерките са насочени преди всичко към обекти с национално и световно значение и трудно може да се намерят възможности за адресиране на нужди на уязвимите общности.

Североизточен регион за планиране

Североизточния регион за планиране обхваща четири области/Варна, Добрич, Търговище, Шумен/, 35 общини и общо 719 населени места/ 30 града/. Към 31 декември 2018 г. населението на Североизточния регион е 929 035 души, което представлява 13,3 % от населението на България.

Фигура 3. Карта на основните териториални елементи в Североизточен регион за планиране, съгласно ИТСР

Източник: Приложение: Схеми

Образование

Проблемите на образованието в региона са разгледани в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2: ПОСТИГАНЕ НА РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1.ИНВЕСТИЦИИ В ОБРАЗОВАНИЕ И УМЕНИЯ

Предвидени са някои специфични мерки, насочени към ромската общност, като:

- програми за ограмотяване, основно сред ромското население и други уязвими групи, за придобиване на по-висока степен на образование, реализирани главно от училищата;
- подпомагане на общините за реализиране на дейности за образователна десегрегация; прилагане на механизми за социална подкрепа;
- реинтеграцията на преждевременно напусналите образователната система.

Предвидени са и мерки, които да бъдат реализирани на териториално ниво чрез използване на подхода на Интегрирани териториални инвестиции (ИТИ) и групи дейности:

- подкрепа на професионалното образование и обучение на регионално ниво;
- развитие на дуалната система на обучение;
- ограмотяване на възрастни;
- валидиране на знания, умения и компетентности.

Здравеопазване

Мерки в здравеопазването са предвидени в Приоритет 2. ПОСТИГАНЕ НА РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ, СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2.ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО КАЧЕСТВЕНИ ЗДРАВНИ И СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЦЕЛ 2.2.1. ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНИ ЗДРАВНИ УСЛУГИ

Мерките са много общи и косвено са насочени към представители на уязвими ромски общности. Те дават възможност за дейности, без гаранция за това, че адекватно могат да допринесат за разрешаване на конкретни проблеми на местните общности от маргинализирани квартали:

- осигуряване достъп на всеки гражданин до здравна помощ и услуги;
- създаване на мобилни екипи към областните лечебни заведения за осигуряване на медицинска помощ в отдалечени и труднодостъпни места;

Социални услуги

Въпросът за социалните услуги е разгледан в Приоритет 2. ПОСТИГАНЕ НА РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ, СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2.ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО КАЧЕСТВЕНИ ЗДРАВНИ И СОЦИАЛНИ УСЛУГИ ЦЕЛ 2.2.2. ПРЕДОСТАВЯНЕ НА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ.ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА РИСКОВЕТЕ ЗА СОЦИАЛНО ИЗКЛЮЧВАНЕ

Предвидените мерки са много общи и въпреки, че са насочени към семейства в риск от социално изключване е трудно да се определи до каква степен ще обхванат уязвими ромски общности. Акцент е поставен върху интегрираните услуги за повишаване на реализацията на уязвими групи на пазара на труда:

- осигуряване на устойчиви, качествени и достъпни междусекторни услуги с цел превенция на социалното изключване;
- развитие на интегрирани услуги в подкрепа на ранното детско развитие чрез изграждане на Центрове за ранно детско развитие; превенция и подкрепа за децата в риск и техните семейства
- В областта на социалното включване са идентифицирани мерки за подобряване на пригодността за заетост на уязвимите групи чрез интегрирана подкрепа в сферата на образованието, здравеопазването, заетостта и социалните услуги при реализиране на общи цели за социално включване, както и за осигуряване на заетост за уязвими групи на пазара на труда.

Пазар на труда

Приоритет 2. ПОСТИГАНЕ НА РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ, СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1.ИНВЕСТИЦИИ В ОБРАЗОВАНИЕ И УМЕНИЯ

Мерките за подобряване на уменията и съответствието им с изискванията на регионалния пазар на труда ще се фокусират върху:

- провеждане на политики за реструктуриране на образованието и обучението и подготовка на работещите, отговарящи на потребностите на съществуващия бизнес, както и на очакванията от страна на бъдещия бизнес, от квалифицирана работна ръка. Едновременно с това ще бъде поставен акцент върху подобряване уменията и знанията на персонала, ангажиран в туристическото предлагане и селскостопанския сектор;
- периодично актуализиране на образователната програма на функциониращите 48 професионални училища в СИР – 21 в област Варна и 9 във всяка от областите Добрич, Търговище и Шумен – в широко партньорство с бизнеса и потребностите от ключови умения;
- разширяване на регионалния обхват на дуалното обучение и увеличаване на възможностите за осъществяването му по различни професии, съобразено с потребностите на бизнеса на регионално и местно ниво;
- оптимизиране на мрежата от професионални и специализирани училища с цел повишаване на тяхната атрактивност в съответствие с нуждите на пазара на труда;

- активно включване на организациите на бизнеса в определянето на изискванията към специфични умения и познания;
- предлагане на обучение по професии и специалности с приоритетно значение за регионалния пазар на труда;
- придобиване на по-добра цифровата грамотност;
- осигуряване на образователна среда за равнопоставен достъп до учене през целия живот.

Жилища и условия на живот

Мерките в сферата на жилищата и условия на живот са в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 3:ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ И СБЛИЖАВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВА ОКОЛНА СРЕДА СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.2.ГРАДСКО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ

Има една конкретна мярка към ромската общност:

- подкрепа за осигуряването на модерни и достъпни общински жилища за настаняване на уязвими групи от населението и други групи в неравностойно положение,включително роми, чрез изграждане, реконструкция, ремонт и разширяването на достъпни жилища за настаняване на представители на целевите групи и рехабилитация на прилежащите пространства

Околна среда и инфраструктура

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 3:ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ И СБЛИЖАВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВА ОКОЛНА СРЕДА СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 3.2.ГРАДСКО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ

Предвидени са общи мерки за подобряване на инфраструктурата, като за уязвимите общности са предвидени общински жилища.

Мерки за подкрепа за зелена градска инфраструктура и сигурност в обществените пространства; обновяване на квартали/специфични територии от градовете с неблагоприятни социално-икономически характеристики; енергийна ефективност и обновяване на жилищни и обществени сгради; осигуряване на модерни и достъпни общински жилища за настаняване на уязвими групи от населението и други групи в неравностойно положение.

Култура

Приоритет 2. ПОСТИГАНЕ НА РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ, ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛНИ УСЛУГИ. СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ, СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.3. ПОДОБРЯВАНЕ НА КУЛТУРНАТА И СПОРТНАТА ИНФРАСТРУКТУРА

Както и в стратегиите на другите региони се акцентира върху националните обекти, без да се адресира културата на етническите малцинства, включително ромите:

- Целта преследва подобряване качествата на тази специфична инфраструктура, обекти на която в региона са от национална значимост и са пряко свързани с валоризация на териториите, в които попадат. По тази цел ще се подкрепят мерки, свързани с осигуряване на достъп до културно и природно наследство чрез изграждане, реконструкция и модернизация на културната инфраструктура – театри, музеи и художествени галерии, библиотеки, читалища, включително мерки за подобряване достъпа на лицата в неравностойно положение до културните институции.

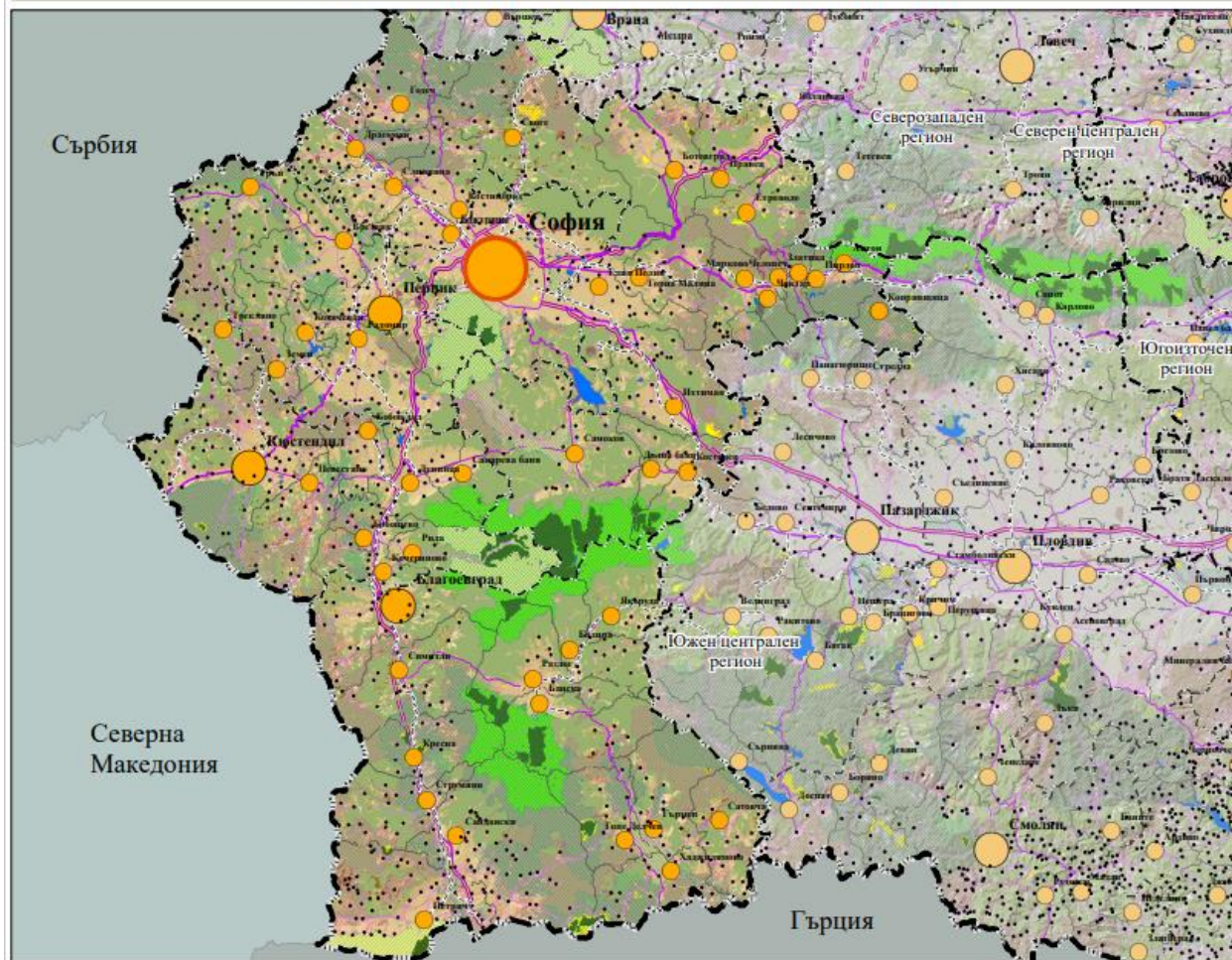
Югозападен регион за планиране

Югозападният район за планиране обхваща административните области София-град, София, Перник, Кюстендил и Благоевград, като в състава му са включени 52 общини. Съгласно наличните данни от ГРАО, към 15 август 2022 г., населението на региона включва 2 420 510 души по постоянен адрес или 2 243 274 по настоящ адрес. Общините, броят на селищата и двете категории население по отношение на възможното включване в ИТИ са представени на таблица 3.

Таблица 3. Градски общини в Югозападния регион

Община	Брой селища	Население	
		Постоянен адрес	Настоящ адрес
БЛАГОЕВГРАД	26	114804	79945
БОТЕВГРАД	13	33769	32369
ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ	12	35570	32004
ДУПНИЦА	17	48341	44757
КЮСТЕНДИЛ	72	78942	58642
ПЕРНИК	24	95613	90619
ПЕТРИЧ	55	65913	52162
САМОКОВ	28	37319	37709
САНДАНСКИ	54	42723	39488
СТОЛИЧНА	54	1524547	1420726

ЮГОЗАПАДЕН РЕГИОН ЗА ПЛАНИРАНЕ

Фигура 4. Карта на основните териториални елементи в Югозападния регион за планиране, съгласно ИТСП

Източник: Приложение: Схеми

Образование

Образованието в ИТСП за региона е адресирано посредством *Специфична цел 2.1 Образование и обучение за квалифицирана работна сила*. Етническото определение „роми“ е включено изрично в мярката: „Подкрепа за достъп до образование на учениците от специфични целеви групи. Въвеждане на програми за ограмотяване, основно сред ромското население други уязвими групи, за придобиване на по-висока степен на образование, реализирани главно от училищата“. Освен тази мярка, обаче, други от предвидените мерки също биха подпомогнали интеграцията на ромските общности в региона. Релевантни в този случай са следните мерки:

- Предотвратяване на преждевременно напускане на училище посредством целенасочен подход и насърчаване на гъвкави програми за втори шанс;
- Подкрепа за осигуряване на достъп до качествено образование в малките населени места и в труднодостъпните райони;
- Ограмотяване на възрастни
- Създаване на условия за достъп до образование чрез преодоляване на демографски, социални и културни бариери

Последната от тези мерки, за съжаление, повтаря шаблона, наблюдаван и в СЗР и изисква по ясна дефиниция на включените понятия (виж. стр.16-17 по-горе).

Като цяло и в мерките, и в предварителния анализ на тази ИТСР се изтъква на преден план значително по-високият дял на вишести в региона (концентриран в гр. София обаче!) и множество от образователните мерки и планове са по-скоро в тази посока. Всъщност, дори в първоначалната версия на стратегията специфичната цел е озаглавена „ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ЗА ВИСОКО КВАЛИФИЦИРАНА РАБОТНА СИЛА“, т.е. версията от октомври 2021 е все пак съобразена и с наличието на население с по-ниско образование.

Здравеопазване

Здравеопазването е включено в специфична цел 2.2 Осигуряване на равен достъп до качествени здравни и социални услуги. Ромските общности и зоните с концентрация на бедност не са адресирани изрично. Всъщност, разделът поставя акцент, че системата на здравеопазването в региона е най-добре развитата в страната и фактически няма разписани изрични мерки и подцели. В един кратък описателен абзац са използвани същите шаблонни изрази, които се срещат и в ИТСР на Северозападния регион: „*Ще продължи подобряването на материално-техническата база на държавните болници в областните градове и в общинските градове, обслужващи група общини. Ще бъдат създадени мобилни екипи и спешната помощ ще бъде доразвита. Ще бъдат финансирани нови условия за предлагане на услуги от общопрактикуващи лекари в труднодостъпни райони*“. Различният акцент е свързан със здравните политики в София-град, където са палнирани:

- Изграждането на модерна многопрофилна детска болница в София.
- Изработването и прилагането на механизми, ангажиращи частните медицински структури в поддръжката на общественото здраве на част от социално по-слабите жители на Столицата.

Социални услуги

Макар и част от заглавието на същата стратегическа цел (2.2.), на социалните услуги са отделени само три изречения (!), от които първото е шаблонен учебнически текст:

„Социалните услуги допринасят за превенция на рисковете, преодоляване на социалното изключване, реализиране на права и подобряване качеството на живот“.

Второто изречение е свързано с дългосрочните публични политики в страната по деинституционализация на грижата за деца и възрастни и също е твърде общо, за да може да се прецени какви нужди са идентифицирани и какви мерки са предвидени като отговор на тези нужди, но изглежда засягат най-вече хората с физически затруднения на подвижността: *„Деинституционализацията на грижата за деца и възрастни хора ще бъде обект на целенасочени усилия наред с предоставянето на услуги в домашна среда, в специализирана среда, услуги, които се предоставят мобилно, включително изграждането на необходимата инфраструктура и доставка на оборудване“.*

И сякаш съвсем между другото, третото изречение касае много важен аспект, свързан с ромските общности и процедурите по евикция от неформалните жилищни зони:

„Мерките за подкрепа на социалното включване ще подпомагат и включването в заетост на групите в неравностойно положение на пазара на труда, изграждане на социални жилища“. От това изречение обаче също не става ясна каква е нуждата от социални жилища, както и какво точно е планирано да се направи, макар че именно в региона има примери за добри практики в публичните политики⁷.

Пазар на труда

С изключение на изречението от предходния абзац, пазарът на труда не е адресиран в тази стратегия. Вероятната причина за това е от една страна ниската безработица в София – която бива мислена като център на региона, така и изцяло мисленето на региона през макропоказатели (където отново София има огромна тежест) и съответно планиране от типа: *„усилията в ЮЗР ще се фокусират върху преход към ново индустриално развитие, които да допринесат за утвърждаване на водещата роля на региона в конкурентоспособността и растежа на националната икономика и за доближаване до икономическите резултати на столичните региони в сравнимите икономики на ЕС“.* За съжаление, подобен подход показва единствено неревантността на изготвения документ по отношение на регионалното развитие, защото регионът включва и някои от най-малките общини в страната – които са достатъчно отделени, за да не попадат в агломерацията на София и в които безработицата, депопулацията и социалното изключване са изключително сериозни проблеми. Всъщност разликата в населението по постоянен и настоящ адрес в някои от градските общини – напр. Кюстендил и Петрич (които попадат в обхвата на ИТИ), открояват именно този проблем и нуждата адекватно да се адресират политиките на пазара на труда.

⁷ Проектът “Дом за всеки”, на община Дупница, финансиран по Оперативна програма „Регионално развитие“ (ОПРР) BG161PO001 „Подкрепа за осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението и други групи в неравностойно положение“

Жилища и условия на живот

Освен изгреждането на социални жилища в раздела за социалните услуги, проблемът с жилищното настаняване е адресиран и в мерките към специфична цел 3.3 *Териториално развитие и сближаване*. Там е предвидена подкрепа за осигуряването на модерни и достъпни общински жилища за настаняване на уязвими групи от населението и други групи в неравностойно положение. Същият раздел адресира необходимостта от включване в ИТИ на градовете от 4 и 5 категория, както ина селата около тях, така че – макар и в неясно формулиран план – може да отвори врата за ИТИ в неформални жилищни квартали. Разбира се, оставено на добрата воля на заинтересованите страни, подобен подход може да доведе и до пълно отсъствие на политики за тези жилищни зони.

Околна среда и инфраструктура

Околната среда заема основна част от ИТСР в Югозападния регион. Във почти всяка от разглежданите цели се говори за или за „климатично неутрална икономика“, или за „предпазване от риска от климатичните промени“, а специфична цел 3.2 е директно насочена към „Инвестиции за екологичната инфраструктура и биоразнообразие“.

Никъде не са адресирани изрично зоните с концентрация на бедност или ромските общности, но в аналитичната част присъстват незаконните сметища, като източник на дифузно замърсяване на водите. В мерките и целите обаче, тази идентифицирана нужда от публични интервенции изцяло отсъства.

Култура

Темата за културата в ИТСР се появява в Специфична цел 1.2 Подкрепа за включване в растежа на специфичните природни и културни потенциали на ЮЗР. Акцентът обаче пада върху световното културно наследство – Боянската църква, Рилския манастир, църквите Св. София, Св. Георги и Св. Николай, Синагогата, Джамията Баня башъ, както и нематериалното културно наследство съгласно ЮНЕСКО: съборът в Копривщица, бистришките баби, Сурва в Перник. Няма мерки свързани с културата на етническите или религиозните малцинства. Във връзка с ромските религиозни празници и култове може да се отбележи, че липсва например, текето на Бали Ефенди (зад църквата Св. Илия в Княжево).

Южен централен регион за планиране

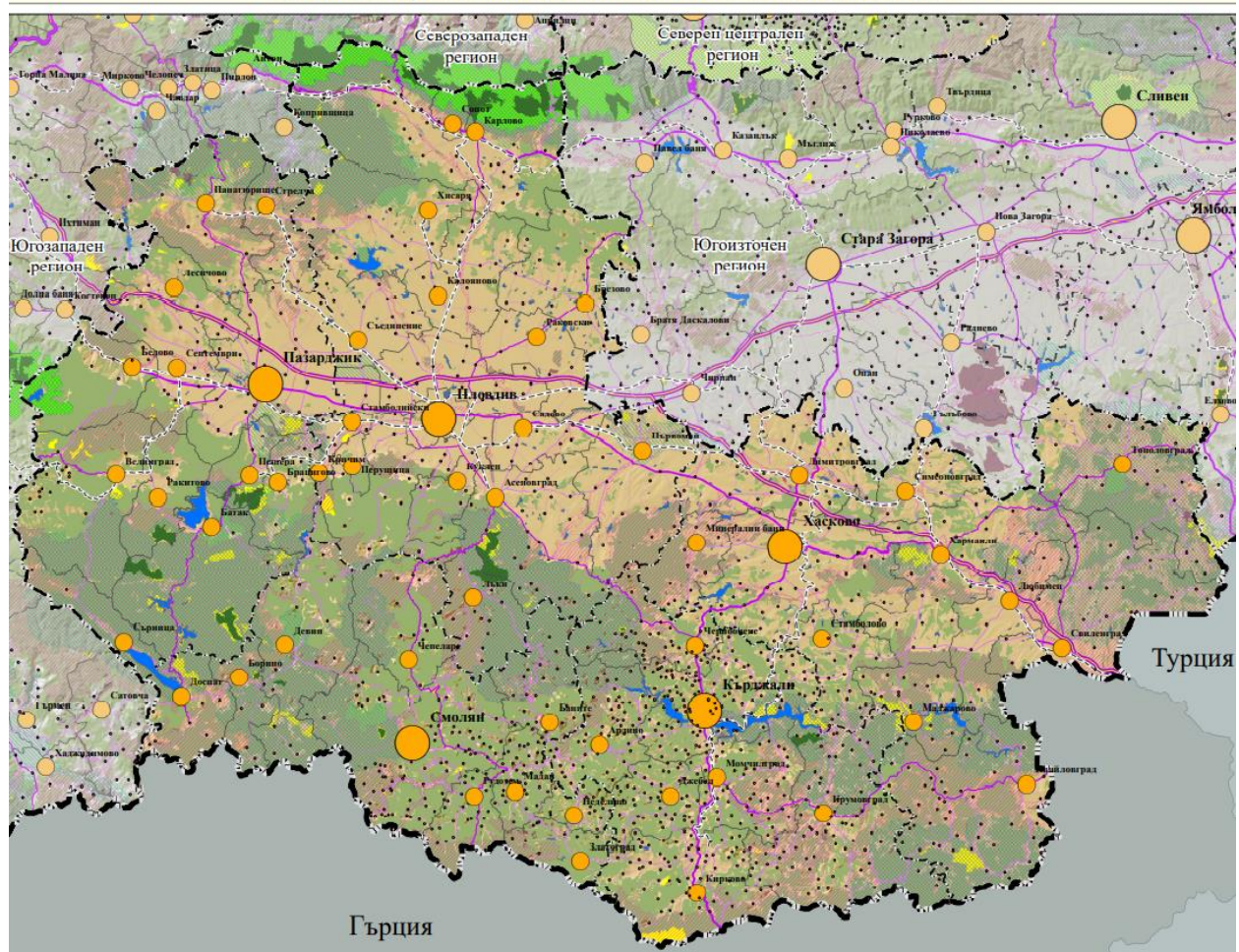
Южният централен регион обхваща административните области Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково, като в състава му са включени 58 общини. Съгласно наличните данни от ГРАО, към 15 август 2022 г., населението на региона включва 1 778 862 души по постоянен адрес или 1 508 926 души по настоящ адрес. Общините, броят на селищата и двете

категории население по отношение на възможното включване в ИТИ са представени на таблица 4.

Таблица 4. Градски общини в Южния централен регион

Община	Брой селища	Население	
		Постоянен адрес	Настоящ адрес
АСЕНОВГРАД	29	71003	63332
ВЕЛИНГРАД	21	38605	36826
ДИМИТРОВГРАД	27	56144	49763
КАРЛОВО	27	53675	49148
КЪРДЖАЛИ	118	132 274	82 033
ПАЗАРДЖИК	32	125384	116656
ПАНАГЮРИЩЕ	10	24315	22876
ПЕЩЕРА	4	23357	21833
ПЛОВДИВ	1	383375	367845
СВИЛЕНГРАД	24	23999	22702
СМОЛЯН	86	39588	36842
ХАРМАНЛИ	25	28754	25560
ХАСКОВО	37	112656	90030

ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН РЕГИОН ЗА ПЛАНИРАНЕ

Фигура 5. Карта на основните териториални елементи в Южния централен регион за планиране, съгласно ИТСР

Източник: Приложение: Схеми

Образование

Образованието в ИТСР за региона е адресирано посредством **СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 1.3. ДОБРО ОБРАЗОВАНИЕ, НОВИ ЗНАНИЯ И ПРОФЕСИОНАЛНО РАЗВИТИЕ**. В аналитичната част ЮЦР е сравнен с ниските показатели в СЗР и са открити общи проблеми на двата региона. Подобно на СЗР, отношение на образованието, в ЮЦР също са планирани мерки, насочени срещу съществуващите образователните неравенства. Етническото определение „роми“ не присъства изрично в този раздел, но е застъпено в анализа на образованието в началото на ИТСР.

За съжаление е използвана една и съща шаблонизирана фраза с празно съдържание: преодоляване на „демографски, социални и културни бариери“ подобно на СЗР и ЮЗР.

Използвана е и една и съща фраза и при т.нар. „групи дейности“⁸: Комплексни програми на общинско ниво за десеграция на училищата, превенция на вторичната сегрегация и против дискриминацията. Текстът е идентичен и по отношение на „развитието на дуалната система“ и „подкрепа на професионално образование“. Казано иначе, въпреки регионалните различия, открити в анализа – в крайна сметка употребата на шаблонизирани изрази обезличава регионалния подход.

Като релевантни на проблемите на ромските общности и зоните с концентрация на бедност и ниско образование могат да бъдат посочени следните мерки:

- Разширяване на равния достъп до качествено предучилищно и училищно образование;
- Подкрепа на Механизма за обхващане на всички деца в образователната система
- Изграждане на адекватна инфраструктура за образование;
- Прилагане на ефективни мерки за включване на децата от уязвимите групи в образование;
- Намаляване на преждевременното напускане на училище и повишаване образователното равнище на населението;

Здравеопазване

Използването на шаблонизирани изрази и обезличаването на регионалните специфики се наблюдава и в ИТСП на ЮЦР. Здравеопазването е адресирано посредством СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.1. ПОДОБРЯВАНЕ НА ДОСТЪПА ДО КАЧЕСТВЕНИ ЗДРАВНИ, СОЦИАЛНИ, КУЛТУРНИ УСЛУГИ И СПОРТ и подцел 2.1.1. Осигуряване на равен достъп до здравни услуги. Въпреки това никъде не се обсъждат социалните бариери пред лицата без здравни осигуровки, липсата на достъп до педиатрична грижа и сравнително ниският имунизационен обхват на децата в областите Пловдив и Пазарджик, например.

Предлагат се идентични мерки, като тези, които присъстват в ИТСП на СЗР и ЮЗР, и които фактически не решават проблемите с достъпа поради социално изключване, а само проблемите на пространствената отдалеченост: мобилни екипи (без конкретен разчет и пример за база); изграждане на хеликоптерни площадки; модернизиране на държавните болници (но не и общинските лечебни заведения – които е планирано да бъдат трансформирани в медицински центрове от по-ниска категория⁹).

⁸ Която присъства като „мерки“ в СЗР и „подход“ в ЮЗР

⁹ В стратегията е записано, че тази трансформация ще стане „от долу нагоре“, но изготвянето на стратегически документ, който фактически акцентира върху модернизацията само на областните болници е вече на практика рамка „отгоре- надолу“

Социални услуги

Социалните услуги в ИТСП на ЮЗР са адресирани в подцел Цел 2.1.2. Равен достъп до специализирана дългосрочна грижа и социално включване. За разлика от предходните две региона, тук ромските общности са изрично посочени като бенефициент и към тях са приложими следните три мерки:

- Активно приобщаване за подобряване на пригодността за заетост на уязвимите групи чрез интегрирана подкрепа;
- Повишаване на качеството и наличието на интегрирани социални услуги чрез оценка на индивидуалните нужди;
- Осигуряване на социални жилища за хора в риск от бедност или социално изключване.

Пазар на труда

Пазарът на труда и заетостта са включени като абзац в раздела за доброто образование и професионалното развитие. За разлика от ЮЗР, в ИТСП на ЮЦР има много адекватно адресиране на проблемите на бедността, дълготрайната безработица и младежите, които са извън образование, обучение и заетост. Релевантните мерки включват:

- Регионално диференцирана активна политика на пазара на труда;
- Обновяване и модернизация на учебни програми в приоритетни професионални направления, в партньорство с бизнеса, в съответствие с нуждите на пазара на труда;
- Подпомагане на социално-икономическата интеграция на групите в неравностойно положение, които в повечето случаи са в риск от социално изключване и изпадане в бедност;
- Нови форми на заетост, свързани с настъпилите социални, икономически и технологични промени, налагащи обучение за придобиване на ключови компетентности, дигитални и преносими умения, чиято цел е по-лесно адаптиране на работната сила към новите форми на заетост.

Жилища и условия на живот

Освен социалните жилища, в раздела със социалните услуги, благоустрояването на жилищната среда като цяло е адресирана през СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 3: ПОБАЛАНСИРАНО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ И НАМАЛЯВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВАТА и конкретно през подцел 3.2.1. **Развитие на градските райони**. Формулировките обаче са твърде общи, например: „...енергийна ефективност и обновяване на жилищни и обществени сгради; изграждане на обществени зони за отдих и зелени площи, включително физически елементи на градската среда и зелена инфраструктура за сгради;

повишаване на сигурността в градските обществени пространства, подкрепа за прилагане на иновативни подходи за финансиране на жилищната политика в общините. Липсва изрично таргетиране на неформалните квартали и зоните с концентрация на бедност.

Околна среда и инфраструктура

Околната среда е обхваната основно през СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.2. ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНА ИНФРАСТРУКТУРА. ОРИЕНТИРАНЕ КЪМ ПО-ЗЕЛЕНА, НИСКОВЪГЛЕРОДНА ИКОНОМИКА, като основните акценти от една страна са постигането на интегрирано и устойчиво управление на водите, чрез реконструиране на водопреносната мрежа и изграждане на нови резервоари, а от друга страна – зелените инвестиции.

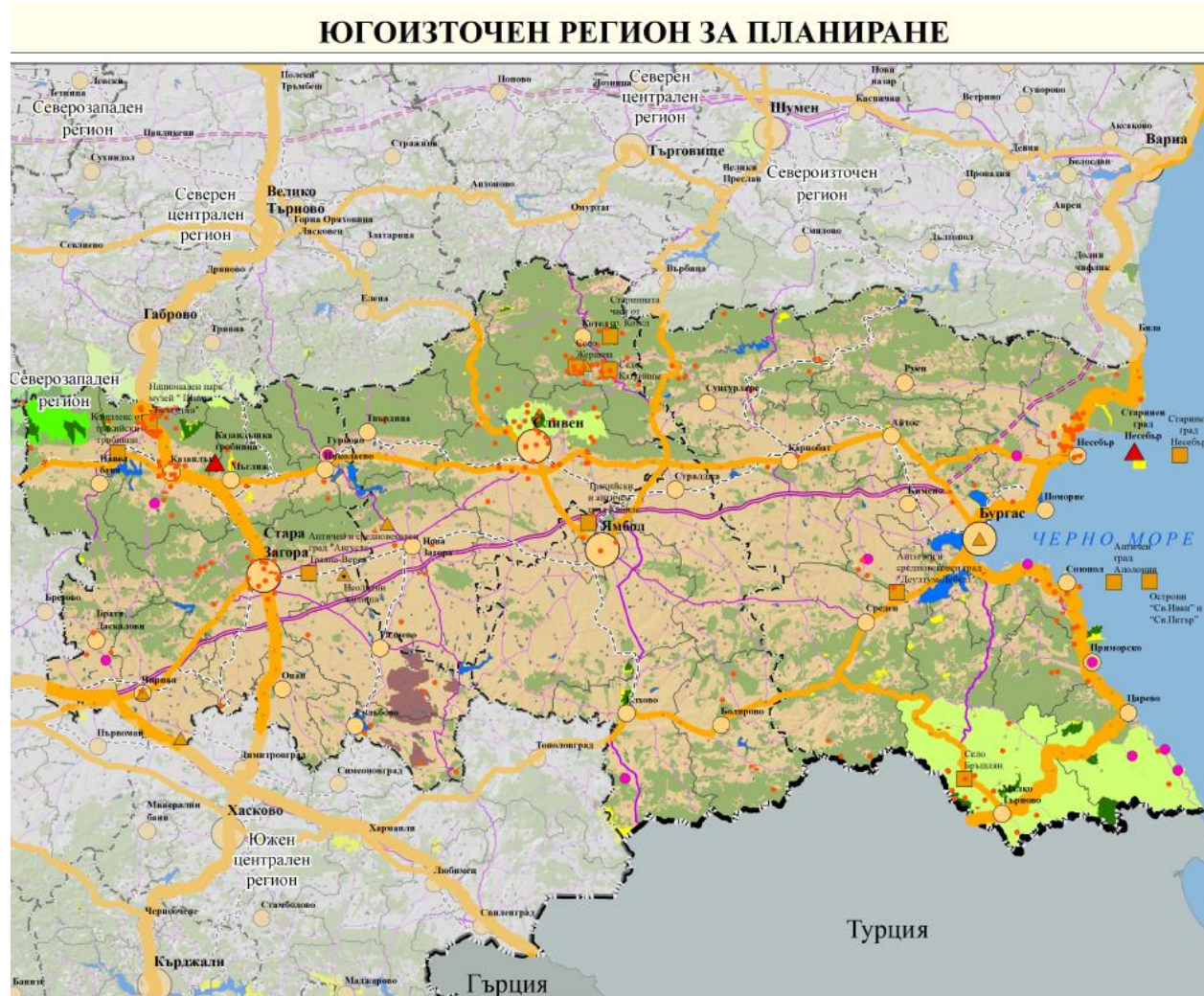
В аналитичния раздел в началото на ИТСП като проблем е идентифицирана липсата на специализирани депа за строителни отпадъци, което води до неконтролирано изхвърляне на строителни отпадъци от граждани и фирми и формиране на незаконни сметища главно на входовете и изходите на населените места, както и замърсяване на зелените площи в самите населени места. Нуждата от такива депа обаче не е отразена при разписването на мерките и няма панирани дейности по разчистване на незаконните сметища и изграждането на законни такива.

Култура

Културата е адресирана през подцел 2.1.3. *Подкрепа на местни културни средища и опазване на културното наследство.* Предвижданите мерки са два типа – от една страна дигитализация подкрепа на местни културни средища, включително театри, читалища, библиотеки, музеи, галерии и др., при използване на достиженията на модерните (цифрови) технологии за повишаване на достъпността на създавания културен продукт. От друга страна се наблюдава същия фокус като в останалите региони – реставрация, консервация и социализация на „на паметниците на културното наследство, регламентирани в нормативната база“. Културата и в двата типа мерки е мислена като „валоризация на туристически продукт“. Няма мерки свързани с културата на етническите или религиозните малцинства в региона, макар че именно този регион се откроява като територията с най-висока степен на етническо и религиозно многообразие в страната.

Югоизточен регион за планиране

Югоизточния регион за планиране обхваща четири области/Бургас, Сливен, Ямбол и Стара Загора/, 33 общини и общо 675 населени места/ 41 града/. Към 31 декември 2018 г. населението на Североизточния регион е 1 032 179 души, което представлява 14,75 % от населението на България.

Фигура 6. Карта на основните териториални елементи в Югоизточния регион за планиране, съгласно ИТСП

Източник: Приложение: Схеми

Образование

В стратегията на ЮИР са направени редица констатации за проблеми при образованието на ромските деца. Има констатации като "Интеграция на ромите в образователната система

изостава и възпрепятства тяхното социално-икономическо приобщаване“ и „всяко пето дете в региона не е обхванато в предучилищното образование“. Тези проблеми са адресирани донякъде в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2. ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ В ЮИР ЦЕЛ 2.1.1. СТИМУЛИРАНЕ НА ИНВЕСТИЦИИ В ОБРАЗОВАНИЕТО . Предвидени са мерки, които могат да посрещнат констатираните нужди и да спомогнат за разрешаване на проблемите:

-Инвестициите в образование са насочени към качествено и приобщаващо образование за всички, обвързано с променящите се тенденции на пазара на труда. Специални усилия ще бъдат положени за тези групи, които са изправени пред затруднения в обучението и/или са в подчертано неравностойно положение.

-предвидени са и мерки, свързани със създаване на условия за достъп до образование чрез преодоляване на демографски, социални и културни бариери и комплексни програми на общинско ниво за десегрегация на училищата, превенция на вторичната сегрегация и против дискриминацията, да бъдат реализирани на териториално ниво чрез използване на подхода на Интегрирани териториални инвестиции (ИТИ) и групи дейности:

- подкрепа на професионалното образование и обучение на регионално ниво;
- развитие на дуалната система на обучение;
- ограмотяване на възрастни;
- валидиране на знания, умения и компетентности.

Здравеопазване

Проблемите в здравеопазването са адресирани в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2. ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ В ЮИР, ЦЕЛ 2.2.1. РАВЕН ДОСТЪП ДО КАЧЕСТВЕНИ ЗДРАВНИ УСЛУГИ

Акцент е поставен върху адаптиране на системата към потребностите на населението, гарантирайки равнопоставен достъп до здравни услуги на всички нива в извънболничната и болничната помощ. За тази цел се предвиждат дейности, свързани с териториално фокусиране на интервенциите, което да подобри достъпа на населението до първична, специализирана и болнична помощ, създаване на мобилни екипи към областните лечебни заведения, осигуряване възможност за подпомагане на общинските болници и тяхното трансформиране в медицински центрове на принципа „отдолу–нагоре“. Така формулирани действия не са съвсем адекватни на проблемите в ромската общност, свързани със здравното осигуряване, достъпа до здравни услуги, влошената профилактика и др.

Социални услуги

Има специална цел в стратегията, която визира социалните услуги. Тя е в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2. ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ В ЮИР ЦЕЛ 2.2.2. СОЦИАЛНИ УСЛУГИ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ

За съжаление тук не става дума за осигуряване на достъп до наличните социални услуги за представители на уязвимите малцинства. Декларативно е казано, че ще се работи в посока за подпомагане на социалното включване на уязвимите групи, без обаче да се посочват конкретни мерки и дейности, освен създаването на социални жилища:

-Интервенциите на Кохезионната политика на ЕС ще бъдат насочени и към подпомагане на активното социално включване и интегриране на групите със специални нужди и ромското население, включително чрез проекти за изграждане на социални жилища.

Пазар на труда

Проблемите на пазара на труда в стратегията са засегнати в частта за образованието в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2. ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ В ЮИР, ЦЕЛ 2.1.2. ПОДОБРЯВАНЕ НА ВРЪЗКАТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО И КВАЛИФИКАЦИЯТА С ПАЗАРА НА ТРУДА

Разрешаването на съществуващите проблеми в областта е обвързано с подобряване на образователната система и са предвидени мерки за постигане на съответствие между търсенето и предлагането на пазара на труда и преходите към ново индустриално развитие ще се осъществят чрез:

- разработване на отворени системи за обучение, регулиращи професионалната подготовка според нуждите на регионалния пазар на труда, съвместно със социално-икономическите партньори;
- подкрепа на професионално образование и обучение;
- развитие на дуалната система на обучение

Жилища и условия на живот

Проблемът е адресиран в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2. ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ В ЮИР ЦЕЛ 2.2.2. СОЦИАЛНИ УСЛУГИ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ

Подобряването на жилищните условия на ромите обаче са разгледани по-скоро в контекста на предоставяне на социална услуга. Не са адресирани проблемите на жилищните територии в маргинално състояние и с концентрация на проблеми. Единствената мярка, която може да се отнесе към проблема е намерението:

- Интервенциите на Кохезионната политика на ЕС ще бъдат насочени и към подпомагане на активното социално включване и интегриране на групите със специални нужди и ромското население, включително чрез проекти за изграждане на социални жилища.

Околна среда и инфраструктура

Въпросът е адресиран в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2. ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ В ЮИР, СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.3. ИЗГРАЖДАНЕ И/ИЛИ РЕХАБИЛИТАЦИЯ НА ТЕХНИЧЕСКАТА ИНФРАСТРУКТУРА И СПЕЦИФИЧНА ЦЕЛ 2.4. ЧИСТА ОКОЛНА СРЕДА

В стратегията е посочено, че „Специфичен фокус на политиката ще остане изграждането и/или рехабилитацията на техническата инфраструктура в локациите, които все още не успяват да предложат на населението качествени условия за живот“. И тук, както и в други приоритети на стратегията не са посочени и не е дадено определение или обяснение кои са тези локации и какво може да се предприеме там.

Култура

Мерки, насочени към културата в Стратегията са посочени в СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРИОРИТЕТ 2.ПОДОБРЯВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО РАВНИЩЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО И КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ В ЮИР, ЦЕЛ 2.2.3. ПОДОБРЯВАНЕ НА КУЛТУРНАТА И СПОРТНАТА ИНФРАСТРУКТУРА

Ще се подкрепят мерки, свързани с осигуряване на достъп до културно и природно наследство в региона чрез изграждане, реконструкция и модернизация на културната инфраструктура в региона. Инвестиции ще бъдат насочени към реконструирането на материално-техническата база на училищата по изкуства и култура и доставката на оборудване за обучението. Не са визирани култура и културни ценности на различни общности, не са посочени конкретни мерки, включително и за дейности в ромската общност.

Оценката на нуждите на ромските общности

Програма РОМАКТ в България към момента работи активно с 11 общини, в други 4 продължава дейността си, а в други 41 е създала добри практики и към момента няма активни проекти¹⁰. От тези фактически 56 общини, възможност да се възползват от ИТИ самостоятелно и независимо от други административни единици имат само 12 общини: Айтос, Ботевград, Велинград, Враца, Димитровград, Добрич, Петрич, Пещера, Самоков, Сливен, Търговище, и Шумен. Въпреки това, освен тях, при анализа по-долу са взети предвид и нуждите на някои по-малки общини – напр. Белоградчик, Велинград, Кнежа, Мездра, Перушица, Разлог, Раковски, Ружинци и Ябланица.

Образование

В сферата на образованието са идентифицирани следните нужди:

- **Отпадане от училище**
 - Въвеждане на длъжности помощник на учителя и образователни медиатори с подходящи умения и подготовка за работа с родители;
 - Програми за обучение на роми – социални работници;
 - Програма за безплатно хранене на учениците от бедни семейства
 - Общинско жилищно настаняване на живеещи при лоши жилищни условия семейства с деца-ученици и в ДГ
 - Училищни програми за превенция на тормоз и дискриминация
 - Програми за включващи учениците извънкласни и извънучилищни дейности
- **Необхванати деца в ДГ и училище**
 - Организиране на съвместни кампании между общност, учители и община за записване в ДГ и предучилищни групи;
 - Включване на родителите в живота и процеса на учене и занимания с децата;
 - Работа с родители на бедни семейства;
 - Осигуряване на допълнителни занимания с изоставашите деца;
 - Осигуряване на дрехи, обувки и помагала за най-нуждаещите се семейства
- **Непосещаване на занималня**
 - Разяснителна кампания за ползата от занималня в училище
- **Осигуряване на достъп до качествено предучилищно, начално, основно и средно образование за всички деца**
 - Организиране на курсове за ограмотяване и квалификация
 - Осигуряване на училищен транспорт за децата.

¹⁰ По официална информация от Съвета на Европа, Програма РОМАКТ: <https://coe-romact.org/country/bulgaria>

- Търсене на възможности за осигуряването на средства и програми за безплатна детска градина на деца от безработни семейства.
- Въвеждане на обучение в новите технологии още от първи клас
- Осигуряване в училищата на таблети и карти за интернет за около 25-30% от ромските деца, които не разполагат с електронни устройства, интернет или ток в домовете си
- Оборудване на кабинет по музика и създаване на извънкласен кръжок
- **Неграмотни и ниско образовани родители и възрастни**
 - Адекватни програми за ограмотяване и продължаване на образованието за възрастни
 - Квалифицирани учители и привличане на учители от общността
 - Анализ сред общността как и какво биха ги мотивирали да продължат образованието си
 - Обучени образователни медиатори от общността

Здравеопазване

В сферата на здравеопазването са идентифицирани следните нужди:

- **Висок процент на здравно неосигурени лица**
 - Създаване на център с интегрирана услуга – Здравно социален център
 - Провеждане на здравно - образователни кампании сред ромската общност: информираност за превенция на ХИВ/СПИН; Превенция на рисковете при бременните
 - Намаляване на бременностите в юношеската възраст
 - Периодични изследвания и профилактични прегледи на нездравно осигурени лица.
 - Изработването на карта със здравни проблеми
 - Назначаване на здравни медиатори
 - Кампании за ползата от здравно осигуряване
- **Майчино и детско здравеопазване**
 - Да се подобри женското и репродуктивното здраве. Да се засили информираността на ромските жени и мъже в областта на семейното планиране, превенция на ранните и нежелани бременности, здравни грижи за децата и хронично болните членове на домакинството;
 - Да се засили профилактиката на здравето посредством пълна ваксинация на ромските деца с всички задължителни ваксини, подобряване обхвата на ромските жени в програмите и прегледите за бременни и в детските консултации

- Популяризиране на наредба 26
- Мобилни АГ прегледи за бременни жени и млади майки
- Прегледи с мобилни екипи за здравнонеосигурени
- Популяризиране на наредба 17 на МС сред ОПЛ и лекари-специалисти
- Организиране и провеждане на мобилни АГ прегледи сред жени на средна възраст
- Информационни кампании за значимостта на профилактичните прегледи на бременни
- **Ограничен достъп до специализирана здравна помощ**

Социални услуги

Местните експерти на РОМАКТ не са идентифицирали нуждата от социални услуги. Една възможно хипотеза за това е фактът, че нагласите към ромските общности в България са силно стереотипизирани, вкл. т.нар. автостереотипизация. По тази причина някои негативни социални феномени биват третираны като „ромска култура“ и „традиционни практики“ дори от ромските активисти. Казано иначе, наблюдава се непознаване на т.нар. „култура на бедността“. Културата на бедността се отличава с някои интергенерационни нагласи на маргинализация, безпомощност, зависимост и изключеност от обществото, което води до негативни социални феномени като ранно начало на полов живот, ранни раждания, дълготрайна безработица, нормализирано домашно насилие при възпитанията на децата и в отношенията между интимните партньори и т.н. По тази причина, въпреки че са идентифицирани в здравеопазване или пазар на труда, тук можем да класифицираме някои от откритите нужди, доколкото водещи при тях следва да бъде социалната работа в един интегриран междусекторен подход:

- **Ранни съжителства и раждания**
 - Създаване на механизъм за превенция – община, ОЗД; ОПЛ; образователни институции, ЗМ, полиция, прокуратура и др.
 - съвместни дейности с родители, ученици и младежи за повишаване информираността на общността относно последствията от ранните съжителства
 - Създаване на младежки клуб и насочване на вниманието на младежите към дейности като спорт, изкуство и др.
 - Здравно образование в училище – с акцент върху превенция на ранни съжителства, ранна и нежелана бременност и отпадане от училище, както и рисковете за здравето на малката майка и бебето;
 - Кампании в общността и училище на тема – превенция на трафик на хора и проституция

- Стимулиране на младежи от общността да продължават образованието си в медицински специалности – стипендии и други стимули;
- **Висока безработица**
 - Създаването на социални предприятия за развитие на туризма и социално предприемачество за подобряване качеството на живот на уязвимите групи и устойчивата им социална интеграция чрез икономическа и обществена активност. (билкарство, производство на етерични масла, гъбарство).
 - Включване и наемането на дълготрайно безработни като критерий при възлагането на обществени поръчки от общината.

Пазар на труда

В голяма част от фишовете за оценка на нуждите, експертите на РОМАКТ посочват безработицата като проблем на пазара на труда. Както бе казано по-горе обаче, борбата с безработицата (особено психологическите последици и причини) следва да е обект по-скоро на социалните услуги и невинаги може да бъде разрешена от пазара на труда (доколкото, например, има скрита и сива заетост, при формална безработица на някои наети лица и дори при дребни предприемачи в сферата на услугите).

Идентифицирана нужда, която конкретно касае ромските общности е **валидирането на знания** и ускорен процес по сертификация на професионална квалификация.

Жилища и условия на живот

- **Незаконни жилища**
 - Картографиране- Изследване и проучване на извън регулационните граници, живеещи лица в незаконни постройки, установяване на собственост и статут на земя
 - Изготвяне на ПУП на извън регулационните граници /ЖИЛИЩНИ ЗОНИ/
 - Отреждане и парцелиране на общински терени за жилищно строителство.
 - Търсене на възможности за узаконяване на жилища.
- **Подобряване на уличната инфраструктура**
 - Подобряване на инфраструктурата чрез общински бюджети, европейски и национални бюджети;
 - Реконструкция и рехабилитация на улици (канализация, водопровод тротоари, асфалтиране и улично осветление).

Околна среда

- Незаконни гробища
 - Проучване на общински терени за отреждане и определяне на нов гробищен парк
 - Отреждането на общински терен за гробище, промяна на статут
 - Изработването на Подробен устройствен план за гробища

- Хигиенична публична среда
 - Да се подобрят хигиенните условия в кварталите. Да се изчистят и премахнат незаконните сметища в ромските квартали, да се рекултивира земята при бившите сметища и да влезе в ПУП на квартала. Осигуряване на кофи и контейнери за смет, включително за разделно събиране на отпадъци.
 - Да се доизгради/ремонтира водопроводната и канализационната система -
 - Да се осигури достъп до електричество на всички домакинства.
 - Да се построи обществена баня с помощно помещение, оборудвано с перални машини. Да бъдат доставени и чистени редовно химически тоалетни
 - Да се намали популацията на бездомните кучета в ромските квартали чрез задължителна кастрация на всички кучета в тях. Да се намали риска от разпространяване на ехинокок и други паразитни заболявания чрез изследване и обезпаразитяване на животните в махалите и повишаване на хигиенната култура и навици сред жителите.

Култура

Негативната самостереотипизация на ромите вероятно има ефект и при идентификацията на нуждите в сферата на културата. Такива не са идентифицирани, макар че ИТИ позволяват да се обърне внимание на

- Читалища
- Общностни центрове
- Значими паметници на ромската история и култура (напр. текета, места за курбани, исторически кенотафи, свързани с Холокоста и т.н.)

Заклучение и препоръки

С оглед на нуждите на ромските общности, в които се осъществява програма РОМАКТ, може да се каже, че мерките в ИТСП в сферата на образователните политики отговарят на идентифицираните нужди. Не така стоят нещата в останалите приоритетни за ромската общност направления.

В сферата на здравеопазването във всички ИТСП има значими пропуски и по никакъв начин не са адресирани следните нужди:

- Висок дял здравнонеосигурени
- Детска и майчина смъртност
- Обучение на здравни медиатори
- Недостатъчна здравна профилактика
- Ниски нива на имунизации

По отношение на инфраструктурното развитие и съответно жилищата и околната среда не са предвидени мерки за разрешаване на основни проблеми ромските общности като:

- Силно амортизирана жилищна и улична инфраструктура
- Остаряла канализация или липса на канализация
- Липса на улично осветление
- Липса на тротоари и липса на асфалт/паваж
- Липса на детски площадки
- Незаконни жилища и нужда от узаконяване или възможности за оземляване и предоставяне на терени за ново строителство
- Незаконни сметища и гробища
- Големи популации бездомни кучета
- Въздух с влошени показатели, поради отопление на твърдо гориво

По отношение на социалните услуги и пазара на труда планираните мерки и дейности в ИТСП са съобразени предимно с лицата с трайни физически затруднения и лицата в третата възраст. Липсват мерки за превенция и борба с маргинализацията в кварталите като идентифицираните от ромските общности мерки:

- Интегрирани социално-образователно-здравно-културни услуги в общността за млади майки и младежи, ранно отпаднали от училище
- Социални предприятия за обезверените и дълготрайно безработните
- Специализирани услуги за семейства в риск от маргинализация и междуличностно насилие

ИТСП са написани твърде общо. В тях са използвани бюрократични клишета и евфемизми по един шаблонен начин и всички разглеждани стратегии в своите цели, мерки и дейности изглеждат плагиатствани една от друга, макар че аналитичните части добре открояват някои регионални специфики. Ромските общности и неформалните квартали с концентрация на бедност отсъстват от интервенциите за регионално развитие, макар че ИТИ дават значителни възможности да се подобрят условията на живот и развитието на човешкия капитал в тях. От друга страна финансирането на дейностите и мерките от Плана за действие към Стратегията за приобщаване, участие и равенство на ромите 2021-2030 се очаква да е основно чрез средствата от Европейските фондове и програми, голяма част от които ще се разпределят чрез ИТСП. Затова е много важно идентифицираните нужди, проблеми и приоритети в Плана за действие към Стратегията за приобщаване, участие и равенство на ромите 2021-2030 и съответно в общинските планове, да намират своето отражение в ИТСП. За съжаление от направения преглед става ясно, че проблемите на ромските общности не са обект на цялостен анализ в тези стратегии, като изрично са адресирани само част от проблемите в образованието – в изводи, еднотипни за всички стратегии, че ромските деца са с най-нисък процент на обхват и записване в предучилищното образование и, че интеграцията на ромите в образователната система изостава. Съответно във всички ИТСП приоритети и мерки за ромските общности са предвидени основно в сферата на образованието. В останалите направления има мерки, които без да са изрично насочени към уязвими ромски общности биха могли да посрещнат някои от техните нужди и потребности – например мерките за осигуряване на общински жилища и подобряване на инфраструктурата, за подобряване на достъпа до здравни и социални услуги в труднодостъпни и отдалечени райони и др. Липсата на конкретика при тези мерки обаче не може да гарантира, че те ще достигнат до най-нуждаещите се маргинализирани групи и е много малко вероятно техните проблеми да попаднат в обхвата на проектите ИТИ, разработвани от общините.

Като цяло в ИТСП не се адресира проблема на уязвими общности изложени на риск от бедност, в това число и на уязвимите ромски общности. Въпреки, че в Социално-икономически анализ на районите в Република България¹¹; изрично е посочено, че един от

¹¹ Социално икономически анализ на районите в република България, Четвърти етап, 2021 г., Възложител: Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Изпълнител: Национален център за териториално развитие ЕАД, Договор № РД-02-37-76/30.07.2018 г.

основните приоритети на държавата е намаляването на бедността във всички форми и проявления, като се акцентира на много по-високия риск от бедност в селските и слаборазвитите райони и върху повишаване на риска от бедност в ромските общности, недостатъчния и ограничен напредък в осигуряването на качествено приобщаващо образование за ромските деца, затруднен достъп за много роми до качествени здравни и социални услуги, отсъствие на пазара на труда, влошени жилищни условия, проблеми с изграждането и поддръжката на инфраструктурата, социална изолация и др. Цитирани са и данни за региони и населени места в България с по-голяма концентрация на ромски общности, както и информация за значително по-високите нива на бедност сред ромите в България. В част втора на анализа, стр.34 е посочено, че „през 2020 г. най-висок е относителният дял на бедните сред лицата, самоопределили се от ромската етническа група – 66.2%. Повечето роми са безработни, неактивни или работещи бедни. Близко 70% са с начално и без образование. Около 7% от ромските деца на възраст между 7 и 15 години остават извън образователната система и много деца не са записани в детски градини. Необходими са работещи механизми за активно включване на ромите в образователната система и в икономическия и социален живот на страната.“

В областта на социалното включване, социално-икономическата интеграция на уязвими групи, вкл. ромите в първа част на анализа, стр 151 е идентифицирана необходимост от: „Разработване на мерки за активно приобщаване за подобряване на пригодността за заетост на уязвимите групи чрез интегрирана подкрепа; Подобряване достъпа на уязвимите групи, включително ромите, до целенасочена подкрепа за активно включване и основни услуги и разработване на мерки за преодоляване на предразсъдъците и “жилищна” дискриминация; Социални жилища за хора в риск и бедност или социално изключване; Повишаване на качеството и наличието на интегрирани социални услуги чрез оценка на индивидуалните нужди“.

Тези констатации показват, че е необходимо в ИТСП и на шестте региона да се направи по-задълбочен анализ на районите с по-висок риск от бедност, да се идентифицират територии със специфични социални потребности, да се планират адекватни мерки за посрещането на тези потребности. По специално е необходимо:

- Да се идентифицират и да се включат във функционалните зони със социална насоченост специфични маргинализирани и гетоизирани територии. Това трябва да се направи не на база оценка на социално-икономическото състояние на общините като цяло, а на оценката на части от териториите на общините. Необходимо е да се осигури достъп до социални услуги за уязвимите общности- интегрирани социални услуги.
- Планиране на специфични интегрирани мерки за кварталите с концентрация на бедност и жилищните зони извън регулация, както и за неформалните жилища в тях.

- Осигуряване на участие на ромите в процеса на планиране, изпълнение и мониторинг и оценка на регионалните стратегии и планове.
- По-добро съгласуване на приоритетите и мерките от ИТСП с планираните мерки и интервенции в общинските планове ПИРО и общинските планове за изпълнение на Стратегията за приобщаване, участие и равенство на ромите 2021-2027 година/СПРУР/.
- Да се осигури достъп чрез ИТИ до мерките в ИТСП и за малките селски общини с главен град до 15 000 жители. Да се разпишат по-ясни процедури за партньорствата на 50те общини, които имат право да изготвят концепции за ИТИ и малките общини. Да се предвидят преференции за големите общини, които правят партньорства с малките общини и имат мерки за уязвими общности./например повече точки при оценката/
- Да се предвидят средства в ИТСП за изграждане на капацитет в бенефициентите от маргинализирани общности за по-добро планиране, изпълнение и отчитане на проекти по ИТИ.

Използвана литература и административни документи

АКТУАЛИЗИРАНИ ОБЩИ УКАЗАНИЯ ЗА ПОДГОТОВКА НА ПРОЕКТИ ЗА ПОДКРЕПА НА ИНТЕГРИРАНОТО ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНИТЕ ЗА ПЛАНИРАНЕ ОТ НИВО 2 СЪС СРЕДСТВА ОТ ЕВРОПЕЙСКИТЕ ФОНДОВЕ ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 Г. Достъпен през: [https://www.eufunds.bg/sites/default/files/uploads/oprd/docs/2021-09/03.11.20-Guidance%20for integrated projects territorial%20priority.pdf](https://www.eufunds.bg/sites/default/files/uploads/oprd/docs/2021-09/03.11.20-Guidance%20for%20integrated%20projects%20territorial%20priority.pdf)

Закон за регионалното развитие

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА РАВЕНСТВО, ПРИОБЩАВАНЕ И УЧАСТИЕ НА РОМИТЕ (2021 - 2030). Достъпен през:

Регламент (ЕС) № 1303/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година за определяне на общоприложими разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за морско дело и рибарство и за определяне на общи разпоредби за Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд, Кохезионния фонд и Европейския фонд за морско дело и рибарство, и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1083/2006 на Съвета. Достъпен през: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1303/oj>